JOHANNIS CAII BRITANNI

DE

Ephemera Britannica

LIBER UNUS,

Summâ Curâ Recognitus.

LONDINI:

Impensis Gul. & Joh. Innys in Area Occidentali D. Pauli, MDCCXXI.

Reverendiſſimo in Chriſto Patri,

ATQUE

Illuſtriſſimo Domino,

D. ANTONIO PERENOTO,

ATRABATENSI EPISCOPO,

Cæſareæ Majeſtati à ſanctiori Conſilio,

Et ejuſdem ſcrinii Magiſtro,

JOHANNES CAIUS S. D.

Apienter ſcriptum eſt à Poſeidippo, Præſul reverendiſſime, ἢ τὸ φύεσθαι μηδέποτε, ἢ τὸ θανεῖν αὐτίκα τικτόμενον· *hoc eſt, aut non naſci omnino, aut natum quàm mox interire. Id, ut etiam nos cenſeamus, ratio humanæ vitæ poſtulat.*

Quantis enim malis referta ea ſit, quibus caſibus expoſita, quàm omnibus fortunæ telis objecta, & quot morbis obnoxia, quotidianus uſus docet. Etenim ut à vitæ noſtræ primordiis ordiamur, quis non videt naturam primum naſcentium hominum fletum & vagitum eſſe voluiſſe? Omnes his principiis edimur, his omnis inſequentium annorum ordo conſentit. Si enim reſpicere velis quantum à tergo malorum, quantum rerum triſtium immineat, larga certè miſeriei & aſſidua materia eſt. Nam hunc incendia conſumunt, illum cædes ſuſtulit, alium unda abſorbet, alium ex alto tegula enecat, tempeſtas alium conficit, alium dehiſcens terra devorat, alium ſerpens, alium præceps caſus exanimat. Alium ad quotidianum opus laborioſa egeſtas vocat, alium ambitio nunquam quieta ſolicitat; alius divitias (fortunæ ludibria) quas optaverat, metuit, & voto laborat ſuo, ut rectè ſcripſit Seneca. Iſtum ſoli-

citudo, illum simultas turbat; alium labor in affluentiâ rerum torquet, alium ad ostium aut in viâ obsidens turba molestat. Hunc brumalibus diebus frigus, illum æstivalibus calor urget; sitis alium, alium fames premit. Hic timet, ille invidet; illum stultus amor vexat, hunc edax odium emaciat. Hic habere se dolet liberos & uxorem, hic perdidisse. Istum irrita fallacis fortunæ spes inquietat, illum cui uberioris rei expectatio nulla erat, onere fortuna gravat. Eadem hunc attollit, hunc deprimit, & de rebus brevi relinquendis, deque lanâ sæpè caprinâ, tanquam pro aris atque focis, hic pugnat, hic litigat, ut in vitâ sæpius aut de βρόχῳ, aut de λόγῳ cogitandum, utì sapiens Diogenes solebat dicere. Itaque ratio nobis in rebus humanis ni finem miseriarum fecerit, fortuna non faciet, & vita nobis antè deerit, quàm causa dolendi: tantæ hominum curæ, tantum est in rebus inane. Eam ob rem ita fœlicissimus quisque habe-

tur, ut quàm minimis quámque paucissimis hujus vitæ incommodis urgetur: pulchro ſanè fœlicitatis genere. Ea tamen ſors noſtra eſt, ea infœlix conditio, ea iniqua fœlicitas, ut citiùs de vitâ decedas, quàm iſta declines. Imò cùm multùm diuque hujus vitæ procellis ſúſque déque jactatus fueris, multis periculis defunctus, tum cùm ſuaviſſimè quod vitæ ſupereſt agendum ſperes, ſubeunt morbi, triſtiſq; ſenectus; tandemque mortem obire, diſſoluto naturæ vinculo, cogeris: egregium ſcilicet auctoramentum vitæ. Certa tamen naturæ ratio hæc eſt, nec fallit unquam. Etenim ita comparatum eſt, ut commorandi natura diverſorium nobis non habitandi dedit. Quòd enim conſtitutionis noſtræ elementa corrumpi facilè poſſunt, & eorum nexus levi quavis occaſione diſſolvi ſolet, exiguum nobis vitæ curriculum natura circumſcripſit. Quare ſuperanda omnis fortuna ferendo eſt, & contra brevis vitæ mortalitatem nitendum

tendum

tendum virtute, literis, & rectè factis. (Nam virtus post funera vivit, & famam extendere factis, hoc virtutis opus) dandaque opera, ut cùm corpus mortale & caducum sit, mens immortalis atque stabilis esse possit; utque apud posteros honestæ vitæ memoriam relinquamus, quæ perpetuò vivat. His enim modis inveniuntur rationes, quibus ista vitæ impedimenta aut amputemus aut elevemus. Quæ res suasit ut in illis rerum angustiis quibus premebantur nostri, cùm Ephemera seu Sudor Britannicus affligeret, aliquas rationes excogitarem, quibus æger aut expediretur, aut si expediri malo omninò non posset, solaretur tamen. Eas literis mandavi, atque in publicum communeque commodum sub illustri illo tuæ Reverentiæ nomine contuli: quem etsi de facie non novi, de illustri tamen nomine, de gravitate & prudentiâ, de comitate & literis, functionisque tuæ munere atque dexteritate, cæterâque virtute vel maxi-

mè novi, quæ potissima cognoscendi ratio est. Nam cùm homo duabus constet partibus, corpore & animo, maximè qualis homo sit, & quòd homo sit, ex mente pervidetur. Nam si ex lineamentis figurâque corporis homo aut censeretur, aut æstimaretur, eâdem operâ & statua homo esse censeri poterit. Proinde sapienter fecerunt illi Philosophi, qui, ut an homo quis esset cognoscerent, loqui jusserunt, quo mentis non corporis indicio hominem intelligant. Ut autem hoc ad te opusculum darem, & virtutum tuarum laudes, & ut per te mali sui cum nostro communis (Sudorem dico Britannicum) tui Belgæ, cæteraque natio Germanica solamen sentiant, in causâ fuere. Tuum erit, (amplissime vir) quòd virtutes tuas ornandi studio, tuosque cum nostris levandi desiderio datum sit, eâ gratiâ suscipere, quam te virtutes tuæ docent, & carus amor erga tuos jubet. Bene vale. Londini, pridie Idus Januarii, anno 1555.

JOHANNIS CAII BRITANNI DE *Ephemera Britannica* LIBER.

ISERTUS conditionis Britannicæ, atque amicorum rogatione incitatus, ſcripſi libellum ſuperioribus diebus de peſtilenti Ephemerâ jam tum populariter graſſante, quam noſtri homines Sudorem vocant. In eo pleniùs exe-

cutus ſum oratione ad popularem ſenſum accommodatâ, primò quæ ad mali originem, cauſas, & ſymptomata pertinent: Cur privatim toties inſulam Britanniam plus quàm cæteras regiones impetat: tum ut ſecundâ adhuc valetudine per gravia hæc tempora agendum tutò ſit; Poſtremò, quibus modis avertendum malum, & quibus rationibus, peculiariter Britannis, infeſtante jam morbo, medendum ſit. Idipſum, exacto jam menſe uno poſtquam malum cœpit, in omnium gratiam facturo mihi, eundem tractandi ordinem ſequendum quidem, ſed aliâ viâ inſiſtendum eſt, quanto major ratio doctorum quàm rudium, omnium quàm paucorum, eſſe jure debeat. Quare dicam primò quæ morbi ſævitia ſit, quis ortus, quod nomen & natura, quæ ſigna atque cauſæ, quæ convenientia & cognatio cum noſtris: Dein, quemadmodum ſe quiſque à morbi contagione defendat: Ad extremum, ut ſe quis expediat, ſi morbus occupat. Principium tractationis

capiam à populari graſſatione, ſævitiaque mali.

Ad decimum ſeptimum calendas Maias anni quinquageſimi primi ſupra milleſimum & quingenteſimum à Chriſto nato, cùm jam in altâ pace omnia & tranquilla eſſent, nec ullis perturbata moleſtiis, ſubita & inſueta noſtris hominibus ægritudo, *Salopiæ* (clari munitique ad Sabrinam flumen oppidi) irrepſit, cujus & nomen & natura, primo ſuo ortu multos fefellerunt. Sed hi poſtea malo docti, & veteris injuriæ memores, Sudorem, quem Britannicum dicunt, eſſe tandem intellexerunt. Is tam inclementer populum habebat, ut prope dicam omnes per ea loca & vicina illis proſterneret. Quoſdam enim in viâ, cùm iter facerent, ſuſtulit; quoſdam domi oſtia & feneſtras reſerando interemit; quoſdam per luſum atque jocos parum jocolariter jugulavit; per jejunia quoſdam, quoſdam per ſaturitatem abripuit; in ſomno aliquos, nonnullos vigiles interfecit:

fecit: Uſque adeò, ut ex multis ejuſdem familiæ, pauci à febre incolumes perſtiterint: ex paucis, nulli plerunque intacti evaſerint. Ex his alios brevi momento, alios unius, duarum aut trium, alios quatuor, aut eo ampliùs, horarum ſpatio, poſtquam ſudare cœperant, de vita ſuſtulit. Sæpiſſimè qui in prandio hilares erant, ſub cœnam mortui fuerunt. Sed nemo qui devicto malo ſuperfuerat, ante horas viginti quatuor quàm citiſſimè mali moleſtiâ & periculo liberatum ſe gloriari potuit. Itaque ex talibus initiis indies ingraveſcentibus, ubi acerbiora incrementa, longiùs latiúſque ſe fundente malo, ſubſecuta ſunt, vix credas quis pavor, quantus metus omnes Britannos invaſit; præſertim cùm ejus conditionis miſerandæ, quæ tum urgebat, contemplatio funeſtaque mortis imago, nulli ſpem vitæ (cujus uſura omnibus ſolet eſſe cariſſima) non ademerit. Neque enim morbo ulla clementia fuit, nec ullum miſeris mortalibus ſecurum refugium. Etenim

nim nuſquam non populabatur, nuſquam non ſæviebat malum. Alios qui ſe vivos ab hominibus relegârunt, eoſdem mortuos in publicum revocavit. Alios concluſos ac penè abditos, contagione enectos in apertum reduxit. Neque ſenſere id malum fœminæ aut ſervitia, plebeſque humilis aut media ſolùm, ſed proceres etiam, cùm notum ſit æquo pede nobiliumque turres humiliumque caſas id pulſâſſe, iniquis tamen modis, ut dicemus poſtea. In eo hic conquerebatur ſe ſiti premi, ille ardoribus conſumi, omnes ſudore confici. Hunc rurſum amentia cœpit, hunc gravis ſopor oppreſſit, hunc inquietudo exagitavit. Hic moribundus ingemuit, ille animam expiravit. Et qui valebat dudum, jam febreſcebat, verſâque vice, qui antè morbo laborabat, nunc alterius ſanitatem procurabat. In ſummâ, ita nulli ferè hominum pepercit, ita in orbem crudele malum rediit, ut qui alios operâ officioque juviſſent priùs, eos viciſſim ab illis ſubſidium

ſidium officiumque mutuum petere: & contrà, qui ab aliis eſſent adjuti, eos ſine quiete, magnâ fatigatione operam mutuam præbere, inque vices gravi periculo colla ſub jugum mittere cogeret. Jam verò de fugâ (quæ aliàs in peſtiferis morbis ſolet eſſe præſidio) cogitare, aut in alium locum commigrare, inane & ſupervacuum planè fuit. Nuſquam enim tutus portus noſtris, nulla ex mutato loco ſecuritas erat, quòd nulla malo oberranti omnia requies eſſet. Alii tamen, relictâ urbe, in agros profugerunt; alii contrà, ab agris ad urbes convolârunt; alii rurſum receſſus atque ſolitudines ſalutis cauſâ quærebant; alii domo nunquam prorepebant. Sed cùm parùm id reſpondit, quod tanto ſtudio ſequebantur; aliis alia diverticula quærere, & alieno loco atque cœlo per interpoſita maria & longè ſemota loca ſe conſervare tutiſſimum viſum eſt. Hinc magnâ properatione quidam ad Belgas, quidam ad Gallos transfretârunt; ad Hibernos alii,

alii, alii ad Scotos ſe receperunt. At id quoque cùm minus ex ſententiâ cecidit, compertumque eſt laborioſius multò quàm ad ſalutem commodius eſſe, divinam opem & conſilium domi cuique ſuæ expectare, omnibus certum atque conſtitutum fuit. Itaque malo victi, atque omni ſpe vitæ deſtituti, decubuere miſeri, eodemque ſæpe lecto vivus alter, alter mortuus, miſerabili conditione jacuere. Quod in ſuis non ferentes mulieres (infirmus ſexus ſed indulgens) nullâ habitâ ædium curâ, neglecto corporis cultu, ſine mente diſcurrebant (ut in tantâ animi perturbatione atque metu ſolet fieri) crebro ſuſpirio, multo ejulatu, & largo lacrymarum fonte omnia complebant; nil niſi mortes loquebantur, quis perfugio locus, quid faciundum percontantes. Supremum diem ratæ jam adeſſe, tendebant ad ſydera palmas, paſſiſque manibus divinum numen & auxilium in genua procumbentes invocabant, & in ſuos intuentes, quæque alterius fidem

opemque implorabat. Solicita his cura, ingens labor, ſumma laſſitudo; vix tamen omnes ſufficiebant ægrotantium miniſterio. Viri morbo intenti, nullam rerum ſuarum rationem habere, vitæ immemores, de morte cogitare. Etenim cùm magnâ ex parte omnes, tum acerbiſſimè viri malum ſenſêre. Quapropter operas negligebant omnes, commercia intermittebant, funebria negotia curabant. Quoquo te vertiſſes, cadaver conſpexiſſes. Continuus undique nolarum ænearum pulſus, confuſus ſonus erat. Is omnia loca occupabat, omnem urbem cæterumque vicinum agrum longè latéque adeò perſonabat atque omnia complebat, adeò ſenſum turbabat, ut & caput malè afficeret, & proximè alloquentem auris non ſentiret. Sed quis concentus funebris, quis ploratus pompæ fuit, quàm acerba omnia, vix certè queo dicere: Nihil enim difficilius, quàm magno dolori paria verba reperire. Ubique lugubris erat lamentatio, fletus mœrens,

acerbus

acerbus luctus. Erat in luctu ſenatus, ſqualebat civitas, dolebat nobilis, mœrebat ruſticus, triſtis aſpectus funerum, dolentium mœrorem exagitabat. Deflebat natum parens, parentem filius, uxor maritum, maritus conjugem, affinis affinem, amicus amicum, miſerandis planè modis. Nec ulla mali mortiſve graſſantis (impari tamen ſævitiâ) finis erat, ante expletos menſes quinque & eo ampliùs. Cœpit enim morbus ille *Salopiæ* (ut dixi) Aprili menſe medio, nec in extremis Angliæ partibus, quæ ad ſeptentrionem ſpectant, niſi Septembri ultimo, poſtquam omnem regionem percenſuiſſet, finitus eſt. Quo temporis ſpatio quot in Angliâ periere, vix, credo, dici poteſt. Hoc conſtat, quod dolens refero, unâ civitate pauculis diebus plùs minùs ſexaginta ſupra nongentos crudeli morbo intercidiſſe. His modis atque rationibus (ne longum faciam, neve retractando noſtrum dolorem refricem, quis enim tantis miſeriis non poterit commoveri?)

moveri ?) admirabilis illa, & multis planè nova rerum facies, at omnibus formidabilis, omnium animos dejecit, ſpem proſtravit, omnibus præſentis metum mortis conſtanter incuſſit, non aliter ac ſi de cœlo terribilis tactu fulminis, inevitabilis jactu teli triſulci metuendi Jovis jam jam ad unum omnes eſſent intermorituri: tanta morbi inclementia erat.

Ipſe, dum hæc tragœdia agebatur, præſens ſpectator interfui, non ſine meo gravi ſanè dolore. Quippe humanum eſt humanis caſibus ingemiſcere, multoque magìs miſericordiam provocant, quæ oculis uſurpamus. Quocirca omnia diligenter obſervare, ſingula expendere curioſiùs conſtitutum mihi fuit, ut ita demum majorum noſtrorum more ad novos caſus temporum, novorum conſiliorum rationes accommodare, præſidiis ſalutaribus afflictis rebus ſuccurrere fœliciùs commodiúſque liceret. Ita enim me poſſe aliquid præſtare non dubitabam, cùm

non leve ſtudiorum momentum deprehenderim obſervationem, cum ratione indagationem, tempus & periclitationem. Id quod indicant inter cætera quarundam herbarum reconditæ utilitates, quæ ratione, longinqui temporis uſu, ac periclitatione percipiuntur. Neque certè hac de re communis vita dubitat, quandoquidem omnia curæ diligentiæque mortalium reſpondent. At id dum facerem, primum fuit ex cauſis atque ſignis non oſcitanter æſtimatis, noviſſe morbum. Dein rationem inire quamobrem iſta evenirent, & ea noſtris potiſſimum: atque an alios vis morbi conſumpſit, alios negligentia, caſus, intemperantia aut imperitia ſuſtulit. Ad id, cùm præceps populareque malum eſſet, an non niſi ex contagione oriri potuiſſet inveſtigare. Ex quibus non magno negotio innoteſceret, quemadmodum iſtis omnibus occurrere medicamento conveniret. Cùm præceps igitur fervor circa cor, ſudorque inſequens, ſed non excedens horas vigintiquatuor,

cæteræque notæ, quas mox aperiam cùm de ſignis egero, mali indicium fecerant, non erat difficile comprehendere febrem id eſſe, ex contagione peſtilentem, unius diei naturalis. Neque enim morbus iſte ſudor tantùm eſt, ut vulgus putat, ſed febris, ſed affectus ſpirituum, qui ratione aëris venenato quodam vapore infecti, diſſolutâ miſtione corrumpuntur, atque in nobis calorem præter naturam accendunt, dimicantibus unà & acriter de victoriâ concertantibus veneno & naturâ, utì paulò poſt non dubiis rationibus declarabo. Hanc, non aliter atque alias febres, propter graves labores & vehementes calores ſudor largus, utì ſymptoma, ſequitur. Quemadmodum enim qui opus externum obnixè faciunt, toto corpore ſudant, ita qui internis morbis graviter laborant, copioſos ſudores ſentiunt: Iis natura, tanquam apto educendi virus inſtrumento, utitur. Quod valens robuſtaque ubi conſecuta fuerit, vicit, ſalvaque res eſt. Sin præ impotentiâ

tentiâ id minùs poterit, languefcunt fpiritus, fuccumbit æger, deficit anima. Nam fudor hic fponte profluens, atque ad plenum fummumque perductus, falutaris eft. Idem cohibitus, aut infrà quàm par eft diminutus, vel letalis eft, vel certè cum periculo junctus. Id noftris Britannis non femel re compertum eft. His enim morbus hic ut adventitius non eft, ita novus non eft. Siquidem ex hiftoriis Britannicis intelligo, malum hoc ex Britanniâ ortum effe (quantum fcire licet) in exercitu Henrici Regis Angliæ ejus nominis feptimi, quem partim ex Galliâ tum nuper fecum adduxerat, partim in Walliâ propter *Milfordiam*, quo claffe appulit, confcripferat: exercuiffeque noftros per anteacta tempora, afflixiffeque eo quo dixi modo per intervalla quinquies: anno fcilicet 1485. primò ab Augufto menfe inito, ad Octobrem ultimum. Iterum 1506. æftivo tempore. Tertiò, 1517. à Julio menfe, ad Decembrem medium. Quartò, 1528. per

omnem æstatem. Quintò denique, anno hoc quinquagesimo & altero supra sesquimillesimum, ad menses quinque & eò ampliùs, utì paulò antè diximus, regnantibus per ea tempora Henrico septimo, Henrico octavo, & Edvardo ejus nominis sexto, Anglorum Regibus. Ex quibus intervallis id obiter scire licet, hunc morbum non ejus esse generis quod nobilis auctor Hippocrates ἐπιχώριον seu ἔνδημον nominat, sed ἐπίδημον potiùs, etsi certis locis atque nationibus, ex ipso loci situ gravis & pestiferi, molestior & frequentior esse consuevit. Nam ἐπίδημον ad certum tempus pervadit regionem aliquam: ἐπιχώριον, contrà, nullo non tempore suas comitatur incolas. Exempla subjiciam, Scytharum κέδματα seu pudendorum dolores, insulæque Hispaniæ (unde lignum Guaïacum apportatur) Syphilis, Judæorum & Ægyptiorum Elephantiasis, & in Attide tentati gressus, oculique in Achæis finibus, ut cum Lucretio loquar, epichorii morbi sunt.

Æquè

Æquè & Stiriorum, Italorumque ejus Italiæ tractus, quo Brixia, Crema, Bergamum, & Ollium flumen ſunt (Orobii olim & Cœnomani dicebantur) turgentia guttura: quos patriâ linguâ Goſſos vocant. Hæc ut hominibus tantùm ac ſuibus accidunt, aquarum quæ potantur plerunque vitio, ita ſpongiarum recentium, ubi furno ſiccatæ ſunt, pulvere ex aceto medetur vulgus Italorum, decreſcente jam lunâ & ſeneſcente, ore prius aliquantulùm retento, poſtea poto. Sed de morbi genere utcunque ſentias, illud optarem, hujus Ephemeræ non ſolum ortum (quod quidam conjiciunt, cujus rei tamen fidem ad auctores relego, potiùs quàm meam aſtringo) ſed moram atque interitum etiam apud Græcos Trojano, aut Cantabros Cantabrico, aut Turcas Rhodienſi bello extitiſſe potiùs, quàm ut tantis damnis atque incommodis, quibus ſolet moleſtus eſſe, noſtros idem afficeret, atque originis ſuæ gloriam (quæ video quàm ſit exigua) ad An-

glos referret. Ita ſiquidem nec noſtros, nec propinquos nobis Belgas (maximè Ambuaritos ſive Brabantinos) nec remotos Germanos fatigâſſet. Sed in hos æquior fuit, ut quos ſemel tantùm, etſi ex reliquis gentibus atq; nationibus ſolos, malè affecit, idque anno 1529. Septembri menſe, ut ex illorum Hiſtoricis comprehendo. Ad hunc modum, quod ad naturam, ortum, atque moram mali ſpectat cognito atque explicato, alienum non fuerit, ſi, ut antè inſtituimus, à naturâ rei febrem nomines, ex inſulâ atque natione Britannicam, ex contagione peſtilentem, ex ſpatio diariam. Hæc, aliaque, quæ mox commemorabo, ni obſtarent, τυφῶδες, illud aut ἑλῶδες febris genus hanc eſſe putares non ineptè, ex fumoſo ſudantium vapore, ut ex palude ſolet, & repentinâ effluentis humoris copiâ. Sed cùm hæc noſtra unius diei, illa plurium ſit (ut eſt etiam ἱδρώδης Hippocratis πυρετὸς) hæc ſudoribus tollitur, illa leniter aut nullâ ex parte ſudore minuitur, hæc conta-

contagione, illa non ita concipitur, crederes etiam ſine offenſâ, nec τυφώδην eſſe febrem hanc, nec ἑλωδῆν. Ad hæc quos iſta invaſit, iſtis modis torſit. Primo inſultu aliis cervices aut ſcapulas, aliis crus aut brachium occupavit. Aliis ſenſus erat veluti ſpiritus aut flatus calidi per membra ea diſcurrentis. Unà cum his ſubitus, & ſine manifeſtâ cauſâ huic morbo inſuetis, largus ſudor manavit. Interiora calebant primò, poſtea ardebant, calore jam inde ad extimas corporis partes diffuſo. Sitis ingens, jactatio inquieta. Cor, jecur, atque ſtomachum malè morbus habuit. Hæc omnia ſubſecutus eſt gravis dolor capitis, vanum loquaxque delirium, pòſt marcor, & inexpugnabilis penè dormiendi neceſſitas. Habet enim morbus quoddam acrius ex aëre noxio virus, quod mentem & furore movet, & ſopore opprimit; ea vis malo eſt.

Rurſum, aliis principio cohibitus ſudor eſt, frigebant membra leviter: at poſtea erupit idem promotus, ſed odo-

re gravis, colore in alio alius pro humoris ratione, quantitate ſubinde diminutus, ſubinde copioſus, ſubſtantiâ craſſus. Aliis nauſea, aliis vomitus erat, ſed perpaucis, & penè ſolis ex cibo ſaturis. Omnes ſpiritum gravem ac frequentem, vocem gemibundam expedivere Urina colore tincta leviter, conſiſtentiâ craſſior, levamento ambigua, (nulla enim erat naturæ regula propter veneni impetum) cætera pro naturali. Pulſus, ſi quis prætentet, concitatior, frequentior. Hæc certa morbi indicia erant. Quamobrem quibus ſive his notis, ſive mitioribus, ſive aſperioribus profluxit ſudor (profluxit autem plurimis) id eveniſſe cenſeo non ratione morbi, ſed ætatis, veſtium, metûs, vini, cibi, affectûs animi, exercitii, temporis, (etenim vigebat maximè ſub ardente ſyrio, ardoribus jam omnia obſidentibus) aut certè ratione differentis vel levis cauſæ. Nam quibus remiſſior fuerat aëris peſtis, & ex corpore minor occaſio, ipſa quoque tem-

peratior

peratior noxa erat, & nihil amplius quàm corpus levi calore ſudoreque blando tentabat.

Poſtquam ita explicaverim inſatiabilem morbi crudelitatem, contagionem, originem, nomen, naturam, & affectionem, ſequitur inveſtigem, principio cur diarius hic morbus ſit: Dein ex quibus cauſis ſit prognatus: Tertiò, cur Britannis penè ſolis tantopere ſit infeſtus. Primi rationem monſtrat veneni natura & analogia. Secundi, loci ſitus & cœli ratio. Tertii, ingenium incolarum & convenientia virûs. Etenim vis illius venenatæ, quæ ex putredine inficit, & contagioſa dicitur, duo ſunt genera: alterum ſubtilius atque acrius, alterum craſſius atque lenius, pro naturâ rei putreſcentis. Quum enim ab externo calore humidum rei putreſcentis, diſſolutâ jam miſtione, attenuatur atq; in ſpiritum vertitur, ut plus minuſve calida res ea eſt, tenuis aut craſſa, ita vis cantagioſa ſpiritu propagata & vapore, qualitate reſpondet. Ad excipienda

enda hæc, duo etiam tanquam certæ ſedes ſunt, humores & ſpiritus. Spiritus voco, vapores quoſdam ſanguinis puros, lucidos, ſubtiles, aëreos, calidos, & humidos. Primum genus ratione ſuæ analogiæ vitioſos ſpiritus magìs reſpicit: alterum cum impuris humoribus potiùs convenit. Quamobrem hoc peſtem creat, illud Ephemeram hanc, cùm cætera ſecunda reſpondeant, facit. Porrò humores lignis humidis ſimiles, diu ignem in peſte ad dies quatuor, ſeptem, novem, undecim, & quatuordecim ſubinde retinent. Spiritus ſtuppæ & ſtramento ſimiles, flammam acceptam præ alimenti inopiâ, in hac Ephemerâ eodem die deponunt. Exemplo eſt Galeni Ephemera ad Glauconem Philoſophum, quæ quod ex ſpiritibus nata eſt, eodem die cœpta finitaque eſt. Ad rei etiam fidem accedunt, quòd ſubitò concipiebatur contagio, quòd anhelitu (emiſſi enim anhelitus & reducti, modò efflant impurum aëra modò revocant) quòd multos unà corripuit, quòd citò

penetravit, quòd penitùs descendit atq; ad intima pervasit, quòd abcessum non fecit, quod paucis horis interemit. Hæc omnia & aërem & subtilem fuisse contagionem, atque ad spiritus analogiam habuisse indicant, ut non addam morbi affectiones, quæ ea potissimùm loca infestabant, quæ spiritibus creandis sedes deputatæ sunt: ut cor, jecur, atque cerebrum, quòd his tanquam jugibus fontibus, quàm aliis partibus uberior erat ad contagionem excipiendam materia. Quibus stomachus accessit, & ob hanc causam & ob consensum malè affectus.

Ita dixi cur diarius hic morbus sit. Jam ex quibus causis agentibus pronascatur, consequenter sum dicturus. Sed cùm causas contagionum προκαταρκτικὰς, naturæ rerum distinguunt, non erit alienum eas primum in genera dividere, tum universitate suâ ita explicare atque exemplis commonstrare, ut operosum non fuerit ad privatas causas sine offensâ, cùm opus sit, descendere. Dividuntur

duntur autem in tria genera: Omnis enim incidens contagio aut eſt ratione temporis præter naturam conſtituti, aut naturâ loci malè affecti, aut iis quæ loco accidunt. Ratione temporis præter naturam conſtituti, ut ſi ver frigidum & ſiccum, æſtas calida & humida (aptiſſimum tempus ſudoribus ex febre, utì cenſuit ille medicinæ pater Hippocrates) autumnus calidus & humidus, hyems calida & ſicca ſit. His accedunt commercia ſpiritalia, inclinatioque ex aſtris, quæ in rebus humanis multùm poſſunt, ut & hi qui ſyderum ſequuntur diſciplinam contendunt, & Galenus illo ſuo libro, quem περὶ τῆς Ἱπποκράτους διαίτης ἐπὶ τῶν ὀξέων νοσημάτων inſcripſit, inter cætera luculentiſſimè docet. Natura loci malè affecti, vel quòd frequentes & graves expirat nebulas, impuroſque reddit vapores, vel quòd corruptos exhalat ſpiritus. A ſpiritibus enim corruptis è terrâ eductis halitu, aërem aliquando infici, vel ex eâ peſte exitioſâ ſcire licet, quæ, cùm

Troja

Troja obſideretur, primùm canes, dein mulos, ultimò Græcos ipſos malè affecit. Sed hi ſoli ſublati ſunt. Vi erumpunt ſpiritus terræ motibus violenter impulſi, ſolo incluſi, & morâ corrupti, quamobrem etiam hos aërem inficere eſt neceſſum. Quod ex Venetis diſcere eſt, quos nefaria peſtis ex terræ motu afflixit anno primo Andreæ Danduli Ducis Veneti. Erat ille motus ad octavum Calendas Februarii, anno ſalutis noſtræ 1343. horâ diei 20. Continuant enim Itali, maximè Veneti atque Patavini, horarum ſuarum ſupputationem ad numerum quartum & viceſimum. Nec diversâ ratione inficit aër ille incluſus & corruptus, qui è ſubterraneis frumenti repoſitoriis, ex longo temporis intervallo reſeratis emigrat, non ſine peſte & calamitate reſerantium, niſi id cautè agant, utì & ii qui ea loca habitant teſtantur, & re ipsâ jam ſæpius comprobatum eſt. Hoc genus alia, Italiam peragranti mihi oſtenderunt Piſauri, chariſſimi amici Euſebius

ſebius & Antonius Gradarius, fratres, Piſaurenſes, alter medicinæ, alter juris doctiſſimus: alia, in veteri Româ Gaſparus Hoierus Germanus, juriſconſultus Romæ non vulgaris. Huc referri poteſt cauſa peſtilentiæ ortæ primùm in Seleuciâ Babyloniæ, deinde in Græciam, tandem Romam uſque ventis promotæ. Nam ad aërem arcâ Avidii Caſſii aureâ incluſum, operâque militum M. Antonini, qui cupiditate lucelli arcam priùs ab Ægyptiis concluſam recluſerunt, erumpentem, Ammianus Marcellinus cauſam refert. Atque hæc quidem ex ſpiritibus vi ſolis exhalantibus libertate donatis, & vi erumpentibus, contagio eſt. Jam venio ad contagionem ex vaporibus: Hi duplices ſunt, tenues & craſſi. Tenues voco, qui è profundis locis & penitioribus terræ ſinubus ducente quodam ſpiritu promanant, ut ſunt qui ex Averno Campaniæ, & Soracte aves tranſvolantes enecant; aut Barathris Charoneis, Arcadicis, aliiſque profundis ſpecubus, qui

circa

circa Sardeis ſunt & Hierapolin. Ut ſunt præterea Puteolani ſpecûs halitus, qui & canes objectos interficiunt, & hominibus mortiferi ſunt, non aliter atque ex Sinueſſano agro letalia ſpiracula. Æquè & in multis aliis orbis locis atque regionibus, è depreſſis puteis ſulphurantia, aut aluminoſa occurrentia, putearios necant. Idem fit ex antiquis metallis olim deſtitutis, ſi altiùs deſcenderint, & ſolum vel naturâ vitioſum fuerit, vel corruptum per injuriam. In quoſdam ſpecus, qui deſpexere, moriuntur. Sunt apud nos in partibus Britanniæ Septentrionalibus fodinæ quædam carbonariæ, quarum inſalubris ſpiritus atque vapor conductis operis tam gravis eſt, ut eas nullâ morâ interficeret, niſi ex indicio ardentis lucernæ (cujus flamma tum antè paulò & liveſcit & conſumitur, quàm is adventat) ſe ſtatim ſubducerent. Sunt autem fodinæ illæ bituminoſæ. Indicio eſt lapis quidam niger, durus, ſquamoſus, & bituminoſus, quem ad ignis

uſum & materiem inde accipimus. Eum Plinius obſidianum, noſtri carbonem ex mari, ex Novocaſtro, & fabrarium vocant, ab uſu, loco, & vecturâ, quòd ad cæteras Angliæ partes in navi vehitur, & fabris ferrariis ad ferrum molliendum, fingendaque ferramenta accommodatior ſit, & locis Novocaſtro (celebri Angliæ urbi) vicinis effoditur.

Craſſi vapores ſunt, quos nebulas & caligines vocare ſolemus, fœtore graves. Eæ, ut apud nos frequentes ſunt, ita hujus febris diariæ & peſtiferæ habitæ cauſa fuere, utì paulò pòſt dicemus. Neque mirum eſt has è ſolo eductas, ſoli referre vitia, cùm nulla res ſit quæ non ejus à quo naſcitur notas reddit. Pabuli ſapor apparet in lacte, & vini vis exiſtit in aceto, in melle quoque ſenſus herbæ eſt. Poſt naturam loci, ultimo in loco ſequuntur ea quæ loco accidunt. Ea ſunt quæ aut ſublimè aut humi, in ſummâ terrâ aut non ita altè recondita putreſcunt.

In

Inde enim virosus fœdusque odor oritur, aërque inficitur. Exemplo sunt Æthiopes qui Atheniensi bello fusi projectique sunt: & locustæ, primò quæ oris maritimis Africæ mortuæ sunt, ex quorum gravi contagione interfecti sunt non homines solùm, sed pecudes atque aves etiam, anno ante Christi adventum 123. anno 4. Olymp.163. M. Plancio Isæo, & M. Fulvo Flacco Coss. Tum, quæ ventis ex Galliâ (quam antè per æstatem vastaverant) delatæ, & in itinere maris undis summersæ, crebro fluctu æstuque in littora Britannica jactæ sunt, non sine dirâ fame & gravi peste Britannorum, quo tempore regebat Anglos Ethelredus Rex, & Romæ præsidebat Nicolaus primus, juxta Sabellicum: Sed ex supputatione Christiani Massei, anno à Christo nato 374, & anno primo Joannis octavi, Rom. Episcopi, regnante per id tempus in Angliâ Alutredo Rege. Est autem locusta, ex insectorum genere, pollicari magnitu-

dine, colore fuſco, ſenis alis membranoſis (utrinq; ternis hoc eſt;) ſenis item cruribus, ſed poſterioribus mediis longioribus, ad gubernaculorum effigiem conditis, quibus reflexis ſaliunt pulicum more, dentibus duobus exertis, cætero magnæ cicadæ ſimilis, niſi quòd caput ejus equinum (ni memoriâ fallor) imitatur. Unde Italis non temere dicuntur patriâ linguâ ex argumento, cavalleti: apud quos anno 1542, (ſi bene memini) infinitum vaſtumque agmen vidi tranſvolare civitatem Patavinam. Saltat humi crurum poſteriorum reflexâ (ut dixi) longitudine, volat ſublimè alarum confidentiâ. Æquè & poſt diluvia in ſummâ terrâ putrefactio eſt. Id monſtrat graviſſima peſtis illa maritimis Achaiæ, Libyæ, & Romæ locis, ex ſubitis maris inundationibus, Imperatore Gallieno: Id funeſta etiam illa quæ Pelagium de vitâ ſuſtulit, anno Pontificatûs ſui undecimo. Etenim ſubſidentibus jam undis quas convenæ priùs aquæ fecerant, atque in ſi-

nus

nus ſuos ſe undiq; receptantibus, quæ priùs expatiatæ ſunt latiùs per univerſam Italiam ex cæteris ejus loci fluminibus, ſed præcipuè Tiberino amne, qui eo altitudinis aſcendit, ut multis in locis muris urbis Romæ par erat; omnia lutulenta, omnia corrupta conſpiciebantur, piſces, quadrupedes, herbæ, frutices, & quicquid per terram humile & ſparſum fuit. Ita contagio fit ex iis quæ in ſummâ terrâ putreſcunt. Succedit quæ ex iis oritur, quæ non ita altè recondita putreſcunt. Quorum exempla eſſe poſſunt humana corpora bello cæſa, cùm non niſi paulò infra ſupremam terræ faciem ſepulta ſunt. Ea & notius eſt contagionem aëri inferre quàm ut opus ſit exemplo, & vulgatum magìs quàm ut ambitu longiore verborum circumduci oporteat; & iis qui Bononiæ, Galliæ, Belgicæ, anno 1545. habitabant, poſt annum hoc eſt quàm ea expugnata eſt à Rege Britanniæ Henrico ejus nominis octavo, magno ſuo malo re ipſâ com-

 pertum,

pertum. Hæc omnia contagionem afferre poſſe, uſu atque ratione (ut antea comprehenſum eſt) cognitum & compertum eſt, varioque modo pro naturâ & analogiâ virûs lædere & inficere. Itaq; ab univerſis ad privatas hujus mali cauſas jam deveniam, & ex illis iſtas eruam, de quibus ita cenſeo; eſſe apud nos multas ſoli cæcas cavernas, & occultos terræ ſinus; eſſe quoque multa loca uliginoſa, quæ in humili ſoli regione vel accola rivus, vel circumfluum mare irrumpens, vel per cuniculos ſubiens fecit. Ex cavernis & ſinubus nonnunquam, aqua nec opinantibus foſſoribus ſubitò erumpit, adeò nigra & fœdo odore, ut eos in fugam compellat; nonnunquam, ſpiritus, ut antè exemplo fodinarum carbonariarum indicavimus, ex uliginoſis & reſolutis locis, caligines exhalant. Nonnunquam etiam ex alio ſolo, ſi id vitioſum eſt, aut ſi aqua, quæ in eo eſt corrupta, in ſpiritus & vapores vertatur; aut ſi vitium, quod id concepit

corruptum

corruptum per injuriam, reſpiret. Hæc certis annorum (quos antè dixi) ſiderumq; conſtitutionibus (permagni enim eſt momenti ratio atq; inclinatio temporum) certis ſtellarum acceſſionibus & propinquitatibus, magìs trahuntur & commoventur. Quod dum fit, ſi acrius ſit quod redditur, ſudor hic peſtifer naſcitur. Quod ſi quando eveniat, ut pro cœli ſoliq; varietate cauſæ variaverint, per tria hæc cauſarum genera jam antè explicata animum ducito, & quænam ex his ſit auctor mali contemplator; quâ cognitâ & inventâ, quod morbi natura uniuſmodi ſemper ſuis, ſuiq; ſimilis eſt, ſimilis erit & veneni ratio, & medendi via; obſervato quòd res, quæ in nobis virus excipit, & perſona, aliquid ſibi vendicant, ut dicemus in ſequentibus. Sed dixi denſas quaſdam nebulas, putidas & graveolentas caligines ex agro Salopienſi, cœli ſoliq; ratione ortas, & ventis delatas ſpatio per omnem Angliam, in causâ fuiſſe hujus Ephemeræ.

Id (ſi certior eſſe velis) ex ipsâ re viſu atque odoratu facilè erat diſcere, & ex eventu non dubiè comprehendere, ſi quis omnia ſeorſum velit ad calculos revocare. Nam à primo ſuo ortu & fœtor gravis malum prodebat, & viſus eſt veluti nimbus de loco in locum gubernantibus ventis ſe promovere, & nimbi veſtigia peſtem hanc ſecutam eſſe obſervatum eſt, donec ſpatio rarefacto nimbo, atque in circumfuſo aëre poſitâ contagione, per continuas aëris partes contagionem accipientes & reddentes, nobis imprudentibus clam irrepſit morbus. His acceſſit, quòd virus id vires acquiſivit eundo pro cujuſque loci naturâ & accidentibus. Etenim multis in locis cauſæ particulares, quas *συναίτια* Græci, cauſas contingentes incidenteſque Latini Medici vocant, propter ædificia habitata accidentes, aërem inquinando malum auxerunt. Ut ſunt aquæ pigræ & non fluentes, teter viroſuſque odor buxi, fœtentia ſterquilinia, immundæ canales, fœdæ cloacæ,

impuræ & maleolentes latrinæ purgamentis alvi deputatæ, putida animalium corpora projecta, putridaque legumina aut olera, culinæ excrementa, ædium ſordes, ſcirporum putor atque canum, concluſus aër, flatus Auſtrinus, & id genus alia infinita. Poſſe autem hæc aërem vitiare & uſus docet, & ex hoc ſcire licet, quòd Acrothon oppidum (quia remotum eſt ab infeſtis hiſce flatibus, imbribus, terrenis ſordibus, atque inquinamentis, ut in ſummo Atho poſitum) incolentium ætas dimidio longior propagatur quàm in cæteris terris.

Atque hæc de cauſis contagionis. Venio ad tertium illud quod antè propoſueram, nempe quamobrem Britannos noſtros penè ſolos, ſuprà quàm alias gentes atque nationes, malum hoc tantopere fatigat. Nam morbus hic ut neque omnium temporum eſt, neque ætatum, ita nec locorum. Etenim animadverto nec alienam regionem nos tutos facere (ne ſi ad Locros, credo, atque Crotonem, loca ſaluberrima &

nunquam peſte tentata concederemus) nec noſtram advenas omnino lædere. Siquidem & apud vicinos Caletes, Morinos, cæteroſque his junctos Belgas, noſtros ſolos morbus inſularis corrupit, & apud nos per ea tempora in legatione Gallos omnino non affecit. Ut hìc non addam Scotos, communis inſulæ ratione nobis junctos, à contactu mali immunes planè extitiſſe. Hujus rei cauſam quidam ad vinum noſtrum hordeaceum, potum nobis naturalem, quod Galli cerviſiam, noſtri *Alam* & *Beram* vocant, referunt. Sed id ut facerent, non materia ſuggeſſit, ſed error. Nam & Scoti & vicini Belgæ id genus vini bibunt, non tamen in illos contagio valebat. Imò novi quendam Italum, ſed vivendi ratione & conſuetudine factum Britannum, hoc morbo laboraſſe, qui præter puram aquam nihil per omnem vitam bibit; & quoſdam etiam qui ſolo vino uſi ſunt: ut omittam οἰνοπότας Germanos hoc morbo ſemel populatim afflictos. Quòd ſi

nostris vinum hordeaceum in causâ esset, expendamus quid hordeum, quid aqua in Alâ, quid cum his lupus salictarius in Berâ præstare possunt. Certè gravis auctor Galenus, rei medicæ scientiâ atque usu longè clarissimus, in libris de attenuante victûs ratione, de ptisanâ, quarto in librum Hippocratis de ratione victûs in morbis acutis commentario, ubi de zytho mentio est, & primò de facultatibus alimentorum, censet hordeum frigidum & siccum esse, & quocunque modo præparetur, frigiditatem ægrè, siccitatem nunquam deponere: alere mediocriter, refrigerare, tenuem & abstergentem succum in nobis gignere, eoque attenuare, detergere, urinam ciëre, flatum (unicum ejus vitium) coctione amittere. Has facultates & virtutes cùm habeat hordeum, variis gentibus atque nationibus sapienter excogitatum est, ut additâ aquâ, quâ hordeum madescat donec resolveretur in liquorem vino similem, ad potionum usus accommodaretur, quòd

 sitis

ſitis frigidi appetitus ſit. Hunc liquorem alii οἶνον κρίθινον ſive ἐκ κριθέων nominant, ut Athenæus libro primo, & Herodotus ſecundo: alii ποτὸν κρίθινον, ut Hippocrates: alii zythum, ut Ægyptii: alii φȣκάδα, ut Sethi: alii φοκαλίον, ut vulgares Græci: alii πινὸν, ut Ariſtoteles: alii βρυτὸν, ut Theophraſtus, Æſchylus, Sophocles: alii cerviſiam, ut Galli: alii ceriam, ut Hiſpani. Nobis alia οἴνȣ κριθίνȣ genera ſunt, quæ quòd nulla nomina apud Græcos aut Latinos his reſpondeant, Alam & Beram vocitabimus, patriis quidem nominibus ſcio, ſed an ex alicâ (cùm ſit ex hordeo) & ceriâ deductis, ut nonnulli ſcribunt, neſcio. Id mihi licere bonâ veniâ doctorum omnium ſpero, quâ ratione ſuæ cuique nationi, ut Ægypto, Galliæ, & Hiſpaniæ, permiſſa ſunt ſua potionum nomina & patria vocabula, ut zythi, cerviſiæ, atque ceriæ, cùm tamen ex Græcis aut Latinis non ſunt hæc deſumpta nomina, ſed his accepta aliunde ex ſuis, quos antè dixi,

dixi, locis. Nec quiſquam mihi vitio vertat, quòd mallem propria & cognata, quàm uſurpata & aliena: maximè cùm nec ſapore, nec efficientiâ, imò neque compoſitione conſentiant. Nam Zythum acre eſt, quod dum fitranceſcit putreſcitque, eoq; paulum à ſapore vini differt, ut Diodorus Siculus auctor eſt: Ala & Bera ſuaves ſunt, quod ad hordeum attinet. Id addo, quòd Bera ex lupulo amarorem contrahit. Zythum renes & nervos tentat, cerebri membranas officit, inflationem parit, vitioſum ſuccum creat, & elephantiaſin (ἐπιχώριον Ægyptiorum malum) gignit: ut & curmi capitis dolorem movet, malum ſuccum gignit, & nervis nocet: Ala & Bera non item, niſi ſi dixeris quod caput tentat. At id non Ala & Bera faciunt, ſed immoderatio & intemperantia, citiùs tamen & potentiùs propter lupulum: & in tanto uſu Alæ atque Beræ, id licet veriſſimè dicere, elephantiaſin rariſſimum eſſe apud nos morbum. Jam verò quemadmodum

confi-

conficiatur Zythum atque curmi, jam antè paucis delibavimus; quemadmodum autem Ala atque Bera nunc dicemus, ut vel hinc constet, quemadmodum hæc inter se distent. Hordeum aquâ perfunditur, atque ad aliquot dies maceratur, donec intumescat, & altero suo fine fatiscat germinetque. Tum emissâ omni aquâ per cisternæ fundum, ut inutili, eximitur hordeum. Id per solum tenuiter spargitur, & bis die vertitur, ita & omnis humor elabitur, nec acervo putredo concipitur, nec mucorem hordeum contrahit; posito jam omni humore (quod paucis fit diebus) paratur concameratus fornax (bunarium dici potest, quâ ratione & analogiâ dicimus calcarium & sulphurarium, pro locis ubi calx & sulphur coquuntur) qui ignem admittit sed non reddit nisi quà recipit. Spiramenta tamen quædam undique per sua latera ita habet certis intervallis disposita, ut ad superiora calor facilè possit commeare. Fornax ille ut est rotundus, ita pariete in quadratum

dratum extructo undique, & duos pedes altiori quàm est fornax, cingitur. Per ejus ambitum tenduntur crates ligneæ, & super eas cilicium. Id hordeum tenuiter sparsum, quo calor per spiramenta erumpens ad singula grana pertingat, accipit. Istis ritè peractis, in fornace focus lentus & æqualis incenditur, & donec ad plenum siccatum fuerit hordeum, perennis alitur. Interea hordeum sæpiùs die vertitur, quò æquabiliter siccetur. Cùm siccatum probè fuerit, durum est & gustui dulce. Tum seponitur in tabulatis ad usus necessarios, & Ætio *βαυῆ*, nostris patriâ linguâ *Maltum* dicitur. Cùm usus vocat, mola teritur, & in tinam grandem mittitur, illi aqua ferventissima, quæ aliquot ante horas in cortinâ seorsum ebullierit, affunditur. Modus utrisque est pro potestate futuri vini. Nam si potentius placet, plus de bunâ; sin tenuius, plus de aquâ quàm pro justo alioqui utriusque modo admiscendum est. In eâ aquâ ferventissimâ madescit horas

tres

tres aut quatuor: ubi omnis ejus vis in aquam transfusa est, aperitur foramen quoddam in tinæ fundo, circumvallatum clathro colatorio, seu secerniculo vimineo, ne buna fresa, inanesque scapi quibus ea vestiebatur (inutiles nisi jumentis alendis) unà cum liquore elabantur, aut foramen repleant, & liquori exitum præpediant. Ita quà viam repperit, humor dulcis fluit, colore rutilo. Exceptus ille liquor, in aliam tinam inanem funditur, atque ad dimidias coquitur. Interim omnis spuma tollitur & abjicitur. Dein in vasa quædam lignea, quæ minus fundi sed plus lati habeant, ex cortinâ refunditur, refrigerii causâ. Antè tamen quàm omnem posuit calorem superestque modicus, ex iis vasis latis in aliam tinam & eam inanem delabitur, confunditur grota, adjicitur alterius compositionis recens alæ flos, perturbantur, & magnâ agitatione conquassantur omnia & commiscentur. Quò fit, ut vinum id aëreâ levitate floris in duplum rarescat, & vir-

& virtute grotæ ſe excellenter purget. Eſt autem grota, apozema ex bunæ freſæ craſſamento (unde nomen habet) & liquore jam antè è bunâ, aquâ ſervente perfusâ, defluente, ad ſpiſſitudinem excoctis. Dulcedinem id habet defruti, & animam præbet Alæ. Ita ad horas 24, cùm in motu naturali Ala fuerit, agitante calore, potentiâ bunæ, & vi floris atque grotæ, in cupas, ſeu cados ligneos circulis cinctos, antequam fæx reſidat, refunditur, & in cellis vinariis ſubterraneis (quòd frigore meliùs conſervatur) reconditur; ſed ſapore jam ſuavi, non, ut antè, dulci: ita libet cum Macrobio inter hæc diſtinguere. In iis cupis apertis ubi aliquandiu quieverit, ſecretio partium fit, ut in vino ampelite, & fæx ima, flos ſumma petit, innatatque ut ſpuma, & ſuperfluit, Ala in medio pura conſiſtit. Quod ſuperfluit, vaſe excipitur, & ad compoſitiones alæ ſimiles, atque ad conciliandam panibus levitatem, ciborumque apparatum accommodatur.

2

modatur. Quod ſpumæ à motu ſupereſt, incumbitque Alæ jam quietæ; id eam conſervando eſt, dum ab externis injuriis defendit, & innatam vim atq; animam continet. Indicio eſt, quòd cui detractus flos ille eſt, ſtatim emoritur & vapeſcit: contrà, illo ſuperſtite, ni æſtas oberit, ad extremum ſenium (quod tempus eſt aliæ menſtruum, aliæ bimeſtre, aliæ trimeſtre, aliæ annuum, prout plùs minúſve excoquatur) perdurat ſapida. Rurſum ſi florem addas, cui priùs demptus fuit, videtur ea reviviſcere, & novas vires acquirere. Cupæ ſtatim ut infunditur Ala, ideò non obturantur, quòd nondum ſedatus motus eſt, quodque alioquin iniquo loco rareſcente Alâ, cupæ rumperentur. Ita Ala fit. Bera eiſdem ferè modis componitur, niſi quòd lupus ſalictarius cum primo bunæ liquore ſine grotâ decoquitur, Quòd ſi quis paulum tritici, & ejus crudi, potentiæ coloriſque gratiâ (quod ferè fit) admiſcet, id præter legitimum neceſſariumq;

confi-

conficiendi modum eſt noſtræ Alæ atque Beræ, & commendandi causâ adhibitum; etſi non ſum neſcius & olim apud Iberos qui Occidentem ſpectant, & Britannos priſcæ ætatis, referente Dioſcoride, ex tritico fuiſſe potum Zytho & curmiti ſimilem, & nunc quoq; apud Germanos eſſe, ſed ab hoc longè diverſum; ut & apud Pictos (qui inter Anglos & Scotos medium locum tenebant, ex ador ſeu adoreo. Id frumenti genus patriâ ſuâ linguâ hadder nominabant. Quanquam Scotorum hiſtoriæ ad ericæ (quam etiam hadder iidem vocant) florem atq; comam (lætum pecoribus atq; apibus per vaſta & inculta loca pabulum) id genus potus referunt. Sed utraq; illa potionum genera (Britannorum dico & Pictorum) abſoleta jam ſunt, ita ut quemadmodum conficiantur, nulla memoria ſuperſit. Hæc eò pertinent, ut ſi nec guſtu, nec efficientiâ, nec compoſitione concordant Ala, Bera, Zythum & Curmi, cur Zythum Beram, curmi cer-

visiam seu Alam dicerem? Cur Zythum ex hordeo & lupulo potum (utì quidam,) definirem? cum ex hordeo tantum, & eo crudo madescente in aquâ sine lupulo confectum id sit? Cur cum aliis dicerem, curmi cervisiam seu Alam esse, aut illi respondere, cùm facultates eædem non sint, nec vitia respondeant & virtutes, nec conficiendi ratio conveniat? Quòd si quis novitate vocabulorum Alæ & Beræ offendatur, putetque quod ex Cerere fit (ut est Ala & Bera) Cervisiam posse nominari, sciatis & vetera esse apud nos hæc nomina, & Zythum, Curmi, Ceriam, & quicquid ex fruge fit, eâdem operâ posse dici Cervisiam generis nomine. Itaque nullum fore vocum & specierum, nullum sensûs atque rerum discrimen, nullum significationis indicium, cùm tamen vocabula debeant esse sensus interpretes & rerum nuntii, ut rectè scripsit Cicero. Tamen si cui rebus istis propria nomina Latina aut Græca nota sint, prodat illa, & ego

illi

illi de nominibus gratias agam, ille mihi de rebus, quas ita explicaverim, ut privata nomina aptiùs accommodari possint. Hæc non eò dico ut certem cum quoquam, aut cum doctis viris contendam, sed rem ipsam ut est aperirem. Id eò rectius fortasse possum, quòd id non ex alienâ fide aut sermonibus accepi, sed visu comperi. Istæ igitur potiones nostræ, cùm nec ad eos morbos efficiendos qui antè comprehensi sunt, quid habeant incommodi, ac præterea salutares sint, utì obiter ex Galeni verbis, & contrariis rationibus (quorum paria sunt momenta) elicuimus, videamus an ad sudorem hunc pestiferum concitandum (cujus causâ de his sermonem instituimus) aliquid afferant causæ aut momenti. Certè qui vires singulorum quæ Ala & Bera accipiunt, ita ut suprà propositum est, velit æstimare, & cum morbo hoc componere, is sanè bunam refrigerare & siccare, ex Galeni sententiâ de naturâ hordei quocunque modo præparati,

lupum ſalictarium temperate refrigerare ex Ruellii & Joannis Meſuæ teſtimonio deprehendet. Quorum naturam etiam aqua, quæ hæc excipit, quâque hæc perfuſa ſunt, ſapit. At hæc tria quàm ſint adverſa morbo facilè is intelliget, qui morbi naturam æſtimet, quique morbum hunc calidum & humidum eſſe jam antè didicit. Verùm ſi bunam nullâ ratione frigidam ſed contrà, calidam ex vi & potentiâ æſtimaveris, quod Ala & Bera corpus calfaciunt, caput tentant, & ſi potentes hæ ſint, igneſcunt etiam non aliter atque vinum, eumque calorem ab igne interim dum ſiccabatur, concepiſſe credas: Ad hæc, ſi lupum ſalictarium calidum & ſiccum eſſe contendas, quòd guſtui amarus eſt, quòd odor illi eſt vicinus vino allioque mixtis, ſi manu contrectes aut digitis conteras, ut non magnopere repugnabo, ita ne ſic quidem hujus morbi cauſa eſſe potuerunt. Nam quæ calida ſunt & inſigniter ſicca (ut ad hanc rationem buna) aut calida & ſicca

& ſicca in ſecundo ordine atque gradu (ut ex quorundam ſententiâ lupulus) ea certè putredinem remorari ſolent, tantum abeſt ut accelerent. Itaque adverſa morbo hæc ſi ſint, morbum generare aut promovere eadem quî poſſunt? Alioqui cur tot retroactis ſæculis quibus Alæ atque Beræ uſus apud noſtros erat, morbus non invaſit? Cur anno à Chriſto nato 1485, novus & inauditus noſtræ nationis hominibus videbatur? Cur nullis antè notus hiſtoricis? Si dixeris per id intervallum, perque ea ſpatia ſolum aut cœlum cauſam contagionis non ſuggeſſiſſe; reſpondeo, mirum id profectò videri, inſulam adeò caliginoſam nullas per tot antè annos evomuiſſe nebulas ad eum modum contagioſas, aut ita inter ſe conſpirâſſe planetas, ut nec coirent, deficirent, nec ſe mutuò aſpicerent, ita ut ex his ad morbum faciendum nulla ſit interim occaſio aut propenſio. Sed demus Trojano, Cantabrico, aut Rhodienſi bello (utì ſuſpicantur quidam)

non Britannico ſolo morbum hunc natum eſſe. Ergo Græci, Cantabri, & Turcæ Alam & Beram bibebant? Id ſi verum non eſt, alia quærenda cauſa eſt. Sed quænam illa? paluſtres ſcirpi per ædes apud nos ſparſi, concluſa ædificia, aut ſalſamentorum uſus, ut in epiſtolâ quâdam ſcripſit Eraſmus? minimè. Nam ut à ſalſamentis incipiam, eorum mediocrem uſum concedit etiam is, quo loco ea letalis ſudoris cauſam eſſe ſcribit. Quod ſi immodicum tantùm uſum incuſat, non magìs hæc quàm cætera cibaria, ubi modus exceſſerint, valetudinem offendent, atque Ephemeram peſtilentem promovebunt. Certè Cornelius Celſus, auctor probus, vel infirmo ſtomacho ſalſamenta concedit. Et quid in eadem, aquâ dulci aut marinâ probè macerata firmo ſtomacho (quo omnes ferè ſunt qui hoc morbo laborant) permittas, ſi nocivus & abundans humor, qui in recentibus manet, his ſale detractus ſit, eoque idoneis calfaciendo, attenuando inci-

incidendo, ſiccando, atque detrahendo iis hominibus, qui humidas frigidaſque regiones habitant, quique multâ inſulſâ pituitâ ſtomachum atque adeò univerſum corpus repletum habent, cùm tamen cæteris contrarii loci atque habitus, ſanguinem inflammare, bilem augere, & ſtranguriis obeſſe ſolent. Nec diverſum cenſuit longè omnibus præſtans ingenio Galenus, qui libro de Sanitate tuendâ V. ſcribit τὰ ταριχευθέντα τῶν προσφάτων ἀμείνω, hoc eſt, ſalita præſtare recentibus. Jam verò de ſcirpis paluſtribus in concluſis ædibus & parum vento perviis, id cenſeo; vaporem inſalubrem mutato cœlo ex his natum, non aliter hanc Ephemeram exuſcitare atque febrem illam, qua hujus cauſæ auctor, homo ſenex, valetudinarius & peregrinus, ſcribit ſe laborâſſe, quoties in eas domus venerat, ubi nemo per aliquot ante menſes verſatus eſſet. Exuſcitabat autem non ut αἴτιον, ſed ut συναίτιον, de quo atque id genus aliis antè propoſuimus,

cùm de συνεαιτίοις ſermo erat. Neque certè tantillus fumus ex ſe tantam flammam poteſt excitare, nec privatæ domûs aura integram regionem inficere, præſertim cùm non ſit contagioſa; ut non addam multas ædes ſatìs perflabiles, & apertas aëri libero, in quibus juncus nullus erat, ſenſiſſe peſtem hanc diariam. Hæc ita dico, ut non laudem tamen. Quid ergo cauſabimur, propter quod noſtros præter cæteros letalis ſudor tentavit? Vivendi ne rationem ſobriam atque temperantem? nequaquam. Nam ea ſola majores olim noſtros ab hujus mali injuriâ tutabatur, atque junctos nobis Scotos adhuc tutatur, qui jejunia etiamnum referunt patrum ſuorum, quibus otio, gulæ, atque ebrietati dediti homines, tanquam Reipublicæ peſtes, tanto in odio erant, ut ſtatim curârunt eos comprehenſos, atque eo quo delectabantur ſatiatos, quamprimum in profluentem conjici; uſque adeò temperantiam in cibis atque potionibus, ſalutem Reipublicæ atque

atque hominis cujuſque privati & gignere & continere judicabant. Quid ergo, eandem illam vivendi rationem luxuriantem? ita planè. Nam menſarum profuſa luxuries nos certè perdit, corpora corrumpit, atque ad omnes morbos ſuſpiciendos præparat. Nimium planè delicatè ac molliter vivimus, nimiâ rerum affluentiâ premimur, nimio ciborum atque potionum luxu diffluimus, quibus multi tantâ dulcedine utuntur, ut magna pars non aliud vitæ præmium intelligat; tantumque, dum ex potûs jugi puteo baucalio bibunt, implentur, quantum ſatiet deſideria præterita, & in futurum diu poſſet ſufficere, niſi quod vitium hoc ea neceſſitas comitatur, ut bibendi conſuetudo augeat aviditatem. Majores olim noſtri ſimplici cibo uſi ſunt, non anſerem, non gallinam, non leporem cibi ſed animi gratiâ alebant. Nos contrà, non animi ſed gulæ causâ, non hæc ſolùm, ſed infinita alia animalia curioſiùs ſaginamus & inſectamur. Quaſi verò eſca ad

eſca ad voluptatem nobis non ad vitam data eſſet, & nos non ad honeſtatem ſed luxum facti eſſemus. Illi Zenonem laudabant, frugi Piſonem, & M. Curium. Nos Epicurum, vel potiùs Gallonium & Philoxenum. Hos vivimus, illos contemnimus. Nunquam ſitientes bibimus, nunquam eſurientes edimus, ut de Dario atque Ptolemæo refert Cicero, ſed relictâ priori copiâ, ſtatim repetimus quam reliquimus ſatietatem; uſque adeò nulla eſt apud nos conviviorum æſtimatio naturali uſu, ſed ſtultâ perſuaſione & conſuetudine. Hinc peſtis hæc, hinc fundi noſtri calamitas. Hinc ſanè plures tanquam vulnere quodam ſuo maturiùs extinguuntur quàm ſuo fato. Hinc quoties peſtis ingruit, primis diebus morimur, ſimili qua capræ ratione. Alia enim pecorum genera, cùm peſtilentiâ vexantur, priùs morbo & languoribus maceſcunt, ſolæ capellæ, quamvis optimæ atque hilares, ſubitò concidunt. Id accidere maximè ſolet ubertate pabuli.

Non

Non tamen ad humores referenda mali hujus causa est. Nam dixi acrius hoc venenum humores non respicere; aut si respiciat, pestem facere. Quamobrem solum id superest, ut ad spiritus impuros atque ad contagionem excipiendam aptos, ex pleniori, variâ & pejore vivendi ratione secundam causam & eam incidentem, privatæ hujus nostrorum molestiæ referamus. Nam plena pravaque victûs ratio, ut universum sanguinem impurum, ita sanguinis & tenues vapores & subtiles partes impuras facit. At cùm spiritus ex impuris illis partibus fiunt & aluntur, necessariò etiam & iidem impuri sunt. His ubi aëris conveniens accesserit contagio, sive nostro sive alieno loco, jam morbus absolutus est. Conveniunt autem, inter quæ similitudo quædam qualitatis est, ut inter contagionem & corruptos spiritus; & inter quæ longâ assuetudine facta est firma constansque familiaritas, ut inter aërem quem suâ quisque regione trahit redditque, & spiritus

ſpiritus corporis attrahentis. Nam ſimilitudo hæc & familiaritas longo uſu facta & confirmata, concordiam parit. Hinc eſt quod quidam Britanni, poſtquam in Galliâ ad annum integrum commorati ſunt, nec dum ad plenum immutatus corporis habitus eſt, in patriam reverſi, febre hâc peſtilenti quàm mox correpti ſunt. Non tamen cum ſpiritibus corporis diverſæ regionis aërem attrahentis ita concors aër ille eſt, quòd eum aërem jam infectum, attrahendi, cùm purus eſſet, conſuetudine nullâ ſimilitudo & confirmata familiaritas facta eſt per ſuperiorem vitam. Ex quo factum eſt, quòd exteris, qui tum nuper advenerant, moleſtus non fuit morbus iſte. Nec ſi occaſione contagionis quæ cum ſpiritibus corporis conveniret, aliquâ ex parte à ſuâ naturâ degeneravit aër, ſtatim efficitur ut non ſuperſit tamen, etiam à ſuâ naturâ ſimilitudo quædam, quæ augeat mali neceſſitatem in corpore illi aſſueto & concordi. Quæ naturæ aëris ſimilitudo,

quod

quod iis qui illi non assuerunt, desit, ii una ægrotandi necessitatis parte propter eam quam ante dixi causam destituti sunt. Contrà, ea similitudo & convenientia cùm sit, aër nativi sui cujusque soli suos & domi & foris agnoscit spiritus. Quo fit ut idem infectus, similitudine suæ naturæ, & recipientis consuetudine se insinuat blandiùs, imponit faciliùs, & virus spargit liberaliùs; ita tamen si cum eo consenserint impuri (ut antè dixi) spiritus. Itaque nihil mirum videri debet, si in Britanniâ Anglos contagio affecit, salvis (ut antè retuli) Scotis atque Gallis: Et ad Belgas producta, nostros vexavit intactis Belgis; non magis quàm si ex pede dolor inguen afficiat, genu interposito nullius doloris sensu affecto; nimirum propter naturæ inter se suæ convenientiam, quæ ἀναλογία, patiendique similitudinem, quæ Græcis hominibus συμπαθεία nominatur. Impuros autem illos spiritus, ex sanguine plenioris, pravi, variique cibi oriri dix-

 imus.

imus- Quâ vivendi ratione quòd multi, & ex omnibus nationibus ferè ſoli ſunt Britanni (his enim plena variaque menſa jam diu gratia fuit, & nunc eſt gratiſſima) etiam plus cæteris, & penè ſoli hoc morbo tentantur. Inditio eſt annus hic peſtifer, qui exteris infeſtus non fuit, atque ex noſtris nullos æquè preſſit aut abſumpſit, atque benè ſaginatos, otio & quieti per ſuperiorem vitam deditos, ætate juvenes firmos & conſiſtentes, aut non ita multo infra ſupraque hanc, conſtitutione corporis calidos & humidos, texturâque corporis raros, ſive ex nobilitate illi fuerant ſive ex plebe. Nam miſeram illam & jejunam plebeculam belli paciſque laboribus duratam, aut omnino non attigit, aut ſine gravi noxâ vel periculo. Quæ res admirationi forſan eſſe poterit, aliqua gigni repente vitia terrarum certis ætatatibus aut etiam fortunis, tanquam malo eligente hæc in juvenibus graſſari, non in adultis, hæc proceres ſentire

tire & divites, non autem pari modo pauperes. Sed dicam causam, atque adimam admirationem. Illis pinguis sagina corpora pravis aptisque humoribus replebat, otium & quies corrumpebant, ætas & consuetudo vorax augebant, constitutio corporis consentiebat. Hæc quòd jejunâ victûs ratione laboreque usa est, præ jejunitate, siccitate, & inopiâ, succis, eoque spiritibus ad putrefactionem proclivibus destituta est. Quæ proclivitas & propensio ad suscipiendam causæ agentis potentiam si non adest, nihil fit; proclivitas autem aderit, si certa quædam qualitatum & spirituum convenientia & cognatio sit. Etenim non omnia temere agunt in omnia, sed certa tantum certo modo & consilio in certa, ita scilicet, si aptitudo materiæ, facultas agentis, & utriusque conveniens compositio consenserint. Neque enim ignis remota ligna, neque ineptè composita adurit: Neque eadem contigua idem, si impotens est, exedit; neque saxa, ter-

ram aut aquam incendit, quòd illa aut minimè aut ineptè componuntur; hæc & agentis impotentiâ, & qualitatum aversione atque adèo repugnantiâ, ad flammam efficiendam, suscipiendamve minimè sunt idonea. Quorum igitur ad has rationes cum eâ contagione non consenserint spiritus, ii maximâ ex parte omnes à morbo tuti extitêre. Quamobrem alieniora fuêre à morbo corpora densa, frigida & sicca aut naturâ & habitu, ut melancholica; aut ætate, ut senescentia; quòd hæc putrefactionem oppungabant potiùs quàm admittebant. Quæ causa est, quòd etiam pestilentiam senes minùs sentiunt. Itaque eâ anni hujus sudoriferi constitutione atque tempestate, quâ morbus viguit maximè, recreata potiùs quàm læsa hæc corpora sunt. Minùs etiam tentata fuerunt corpora insigniter calida, ut puerilia, quòd vehemens edaxque calor omnem mali materiem fomitemque absumpsit; & calida & sicca, quòd siccitas ad putrefactionem inepta, calidi-

tas

tas nisi adjunctâ humiditate otiosa est. Est enim putrefactio, corruptio nativi caloris in humido proprio, ab adventitio aëris calore. Frigida item & humida, quòd frigus & calorem adventitium oppugnat, & in suo humido eundem retundit; nisi in his adventitia plenitudo ad putrescendum proclivis omnia evertat, atque ut putrescant spiritus fomitem præbeat (spiritus autem putrescere & probati auctores sunt, & indicio est aër, cujus hi naturam referunt, putrescens) malumque supra quàm natura corporis fert in se alliciat; & cum hac, anni tempus calidum, quòd cutis spiramenta aperit, contagionem intromittit, humores fundit, atque putredinem accelerat. Ita enim in phlegmaticis superatur frigus, in cholericis siccitas. Sed hæc frequentiùs solent in iis morbis incidere, in quibus intrinsecis de causis putrefactio fit, ut in cæteris febribus, quàm qui aëris contagione. Quæ jam de Britannis dixi, eadem ferè de Belgis etiam & Germa-

nis licebit dicere. Etenim cùm proximi nobis ratione victûs hi ſunt, etiam nobis malo ſecundi erunt. Eſt tamen privata quædam in utriſque obſervatio, prout natura cœli ſolique ſalubrior eſt, magìs minúſve iis, quæ mali materiem gignere & augere conſuêrunt, indulgeamus, graviùs aut leviùs, rariùs aut frequentiùs ægrotemus. Ad hæc, hi noſtro aëre & contagione non læduntur ſed ſuo; nos non ſuus illorum, ſed noſter inficit. Illud noſtra hujus anni contagio monſtrat: Hoc ſua anni 1529 confirmat; idque propter eas quas antè propoſui rationes. Nam ut vivendi uſu & ratione propiùs ad nos accedunt, ita familiaritate circumfuſi aëris naturâque ſoli aliquâ ex parte à nobis diſcrepant; quantoque illud ad malum excipiendum facit, tanto hoc ad idem latiùs proferendum, & cum aliis communicandum impedit. Fieri tamen poteſt pro veneni ratione & analogiâ, corporum aptitudine, anni tempeſtate, & ventis

ventis ſecundis, ut id ab uno profectum, manet latius ad alterum.

Hactenus reperiuntur mali hujus natura, nomen, origo, affectio, durandi ratio, cauſæ, & aptitudo ad id perſonarum. Nunc de iis dicam quæ valetudinem tueri, & morbum, ſi inciderit, demoliri tutò poſſunt. Incipiam à tuendâ valetudine. Etenim id conſequi votum eſt. Id quod probè nôrunt ii, qui in ſanitate fœlicitatem ponebant. Id ægri, qui præter ſalutem nihil exoptant. Id Pyrrhus, qui vota pro ſanitate faciebat. Id Antiochus Soter, qui ſanitatis ſigno vicit. Id demum, non ſolùm Pythagorici, ſed principes viri & privati ad unum omnes, qui cùm ad alios ſcribunt, eis ſanitatem, tanquam omnium rerum ſummam, precantur atque exoptant. Ea cùm conſervando, præſervando, corrigendo & reficiendo eſt, utì in primo noſtro libello de medendi methodo diximus, tantùm quæ præſervare poſſunt hoc loco proſequar, quòd hìc ſolùm hoc ne- *Ratio præſervationis.*

gotium eſt, dubiam valetudinem certam facere quoad ejus fieri poteſt, atque impendentem ex crudeli morbo ſanitatis ruinam antevertendo declinare, non retinere tantùm eâ conditione quâ accepimus conſervando, neque naturalem corporis conſtitutionem malam immutare corrigendo, nec à morbo fractas vires ſolari reficiendo. Præſervationis autem ſumma atque ſcopus eſt, ut quæ morbum efficiunt declinemus, quæ jam contracta ſunt educamus, incitamenta mali ſecludamus, & corpus ne malo ſuſcipiendo idoneum ſit, defendamus. Id præſtari percommodè poteſt cauſarum ſalubrium accommodo uſu. Etenim in cauſarum ſalubrium poteſtate ſita ſalus noſtra eſt. Eæ quæ ſunt & quot, quâque methodo comprehenſa etiam in illo noſtro primo libello de medendi methodo explicuimus. Ergo ex iis præponam victûs rationem, quò jam devenerat oratio. Dein revertar ad aërem, unde de mali cauſis agens inceperam. Poſtremò, cæ-

teras cauſas ſalubres proferam, atque ordine ſingulatim proſequar; exponamque primò, quemadmodum aëre, cibo, atque potione ſalubri, commodâque horum præparatione, morbi cauſas declinemus; evacuatione, abſtinentiâ, temperantiâ, exercitatione, ſomno, & vigiliâ, quæ inſederint educamus; munditie, habitatione ſalutari, amotione rerum noxiarum, fugâ à nocentibus locis, curâ, obſervatione, & compoſitione affectuum, quæ malum concitant & prolectant, ſecludamus. Ad extremum, quemadmodum lotionibus, ſuffitu, odoramentis, ignibus, alexipharmacis, atque aliarum rerum, quæ præſervare atque animum augere poſſunt, uſu, corpus adhuc integrum, ne facilè contagionem admittat, tutum reddamus. In vivendi ratione præcepta à naturâ repetam. Ea enim optima vivendi magiſtra eſt, ea certiſſima norma. Curſus eſt enim certus & via una naturæ, eaque ſimplex. Eâ duce, & tutò quivis vivere, & vitam in longum

producere ſine triſtibus morbis, ſine infinitis incommodis, quæ alios ſequuntur, poteſt. Ea parvo contenta eſt, & vivendi ſimplicitate. Id multis tum aliorum exemplis, tum præcipuè priſcorum Italorum & Perſarum comprobari poteſt. Hi enim, ut Zenophon auctor eſt, pane, naſturtio, & aquâ contenti erant. Illi (ut Cœlius Rhodiginus commemorat) quàm ſimpliciſſimè tenuiſſiméque ex obvio vixerunt; adeò ut inde natum ſit, tenuiſſimam quamque menſam, Italicam nominari; utì jam contrà, plena menſa Britannica dicitur. Etſi non ſum neſcius Platonem in epiſtolâ quâdam ad Dionis propinquos, menſas Italicas ut nimiùm affluentes reprehendere. Sed has cùm Græcorum menſis Plato contulit. Erat etiam in ratione temporum apud Romanos, vitæ diſcrimen, utì tum ex multis multorum hiſtoriis, tum dein ex iis quæ Lucius Columella in libros ſuos de re ruſticâ, & cultu hortorum præfatus eſt, ſcire licet. Is enim antiquæ

tiquæ Romæ duritatem atquæ parcitatem laudat, ſuæ mollitiem atque luxum reprehendit, ut cui cœnæ non naturalibus deſideriis, ſed cenſibus æſtimabantur. Sed luxum mitto, & iis relinquo, quibus τῆς καρδίας ἡ ὑπερῶα εὐαισθητοτέρα ὑπάρχει, ut Cato ſolebat dicere, quique palato magìs quàm corde ſapiunt. Jam naturalem vivendi tenuitatem ſequor. Eam ad ſuſtentandam vitam abundè ſufficere, exiguus etiam parcuſque Zenonis, Philoſophorumque cæterorum cibus, & priſcorum mortalium primi ſæculi vivendi ſimplicitas clarè docent, cum gurgite puro vita rediit, ſatíſque erat populis fluviuſque Cereſque, uti ſcribit Lucanus. Neque id ſinè ratione. Nam ſi id in dies reponebatur, quod in dies vi nativi caloris defluxerat detractumque fuerat, naturæ ſatisfactum erat, corporeque ſejunctus dolor aberat, menſque fruebatur jucundo ſenſu, curâ ſemotâ metuque, quò ſolum natura ſpectat. Quòd ſi cuiquam inſuavis cibus naſtur-

tium, aut justo tenuior victus panis, aut ingratus potus aqua videbuntur, cogitet is quàm suavis res sit fami panis ex jure simplici, aut allium cepáve cum pane secundo, aut dulcis siti aqua pura. Hæc enim jejunus stomachus raro vulgaria temnit, ut Flaccus rectè cecinit. Marcus Tullius, quinto Tusculanarum quæstionum refert Darium in fugâ avidè bibisse aquam turbidam & cadaveribus inquinatam: Ptolemæum peragrantem Ægyptum, cibarium panem suaviter edisse, sic ut nec illis visum quicquam jucundius, cùm præsertim aliàs nec ille sitiens bibere, nec hic esuriens esse consueverat. Quorsum igitur ambitiosa illa fames, quæ undique terrâ marique quod voret, quærit? Quò tot potionum varietates? non minori, credo, numero, quàm olim ætate Caii Plinii, quâ, ad bibendum genera, mirâ vitiorum solertiâ, ad ebrietatem ingeniosiùs excogitata erant 195. Sed species, si æstimentur, duplici penè numero; magno certè & rei & sanitatis dispendio. Quò lautæ gloria

gloria mensæ spectat? Quid tam prodiga rerum luxuries, juvat? Cùm natura exiguo dedit omnibus esse beatis, ut est apud poetam. Certè si considerare volemus (velle autem omnes debent) quæ sit in naturâ excellentia & dignitas, si dux atque imperator vitæ cujusque suæ mortalium suus cuique animus esset, isque ad virtutem accinctus, atque ad gloriam virtutis viâ paratus, intelligeremus quàm sit turpe atque incommodum diffluere luxuriâ, & delicatè ac molliter vivere, quàmque honestum atque commodum parcè, duriter, continenter, severè, sobriè, fugeremusque epulas, instructas mensas, & frequentia pocula, quibus nullum gravius malum, nulla capitalior pestis humanæ vitæ atque rationi esse potest. Itaque & vinolentiâ, cruditate, insomniis, cæteráque morbi materiâ careremus, & vegetiores sensus, rationisque usus promptiores haberemus. Nam venter crassus, mentem non parit tenuem, juxta Græcum Proverbium; γα-

στήρ

σὴρ ἡ παχεῖα, τ̀ νοῦν οὐ τίκτει λεπτόν. Cæterùm quamvis immoderatis epulis vellem omnes carere, nihil tamen obsto quò minùs iidem modicis conviviis possint delectari. Nam ea ad valetudinem viresque faciunt, quò referri omnis victus corporis debet, & non ad voluptatem. Ergo in cibis potionibusque modus esto pro naturâ, simplicitas pro salubritate. Alterum enim facit ut vivamus, alterum ut jucundè & sinè morbis vivamus. Sed in salubritate delectus est habendus pro suâ cujusque corporis conditione, consuetudine, & natura rei. Etenim suus cuique est appetitus, sua quemque trahit voluptas, prout suam quisque mistionem nactus est & corporis constitutionem. Alii enim ovillæ carnis; alii suillæ esum non ferunt; alii à certis piscibus abstinent; alii nec carnem nec piscem omnino admittunt; quidam malum, pyrum, & caseum nunquam gustant, nec eos unquam fallas injecto vel levissimo horum momento in ea quæ amant,

quin

quin ſtatim deprehendant atque reſpuant. Mel (ſi eſtur) corpus nonnullis in tumorem attollit. Lac aliis letale eſt, cùm alioquin omnibus ſit naturale. Quidam aſsa omnia, quidam elixa, crocum quidam, quidam allium & olivam naturaliter oderint. Æquè & aliis aqua, aliis vinum, aliis acetum, aliis Ala, Bera aliis exoſa eſt. Eſt apud nos ſervus quidam Atrienſis, qui tam raro bibit, ut credatur nihil bibere. Eſt & alter aulici item famulitii atque vitæ, qui nunquam bibit (mirabilè dictu) id obſervante hero ſuo, & ſubinde concludente, quò hujus rei certior fiat. Cùm Patavii ſtudii literarum gratiâ agerem, atque Ariſtotelicam diſciplinam Græcè profiterer publicè, eramus in eâdem domo convivæ tres, quorum alter Comenſis, ſolis amaris atque acidis delectabatur; alter Mediolanenſis, nunquam bibit vinum ſed aquam coctam, nec alio pane quàm biſcocto veſcebatur; tertius ſolis dulcibus capiebatur: Perinde vario palato atque Horatiani

ratiani illi convivæ. Ita in corporibus noſtris laſciviens natura planè ludit, & rerum varietate gaudet. Quocirca, quoties de delectu victûs deliberatio eſt, ad ſuam cujuſque naturam conſilium eſt omne, aut ſaltem præcipuum (nam morbus qui vel adeſt vel impendet, aliquam partem ſibi vendicat) revocandum. Atque hæc de cujuſque naturâ. Venio ad privatas conſuetudines. Etenim eadem conſuetudinis ratio eſt, quæ naturæ, eò quòd conſuetudo altera natura eſt. Ejus omni tempore habendam rationem & præcipui medici jubent, & nobilis cujuſdam Veneti exemplum indicat. Is carne bubula conſueto cibo à familiari medico curatus eſt, cùm ab aliis, qui id neſcierant, melioris ſucci cibis nullâ ratione ſanari potuit. Itaque non quivis cibus aut potio, ſed certus eligendus huic illíve eſt, pro ſuâ cujuſque corporis naturâ, conſuetudine & morbi ratione. Nam & hæc facit, ut tum in morbis aliis, tum hìc etiam, dum præſer-

ſervare tutarique corpora noſtra ab hac diariâ & peſtilenti febre conamur, certam victûs rationem præſcribamus, variemuſque in ſingulis. Is in cibo atque potione poſitus eſt. Cùm igitur morbus hic impurus ſit ac putridus, antè omnia curandum cenſeo, ut cibus ſit purus & ſalubris. Purus & ſalubris erit, ſi ſuavis ſit, ſi probè mactatus, ſi non ad fœtorem aſſervatus, ſi boni ſucci, ſi firmi nec ad putreſcendum facilis alimenti, ſi coci focique officio benè præparatus. Iſque eſſe debet cùm pane heſterno, qui benè elaboratus, convenienti fermento aſperſus, & ex puro proboque non mucido tritico factus eſt. Sit potus aqua pura, dulcis cerviſia, Ala aut Bera, quibus hæ in conſuetudine ſunt & ſalutares, ex incorruptâ bunâ, probè & ſinè adulterio coctâ. Vinum item tenue, & quod quàm minimum aquæ ferat. Potentia enim utriuſque generis, aliena ſunt, niſi vino dulcem aquam affundas. His contentus, cæteras potiones novitio invento

vento ad voluptatem ingeniosiùs excogitatas fugito. Pro cibo vitulus esto, hœdus grandior, agnus adultior, ovis, si castretur, Britannica; ex venatione cuniculus, lepus, dama, dorcas, platyceros. Neque hic bovem ætate tenerum (qualem habet Anglia & Italiæ Florentia) propter siccitatem, firmitudinem succi, sumptûsque tenuitatem jejuno popello excluderem, modò satietas absit. Utilis est item avis sylvatica, campestris & monticola, ex quibus est perdix, attagen, sturnus, merula, turdus, & qui sylvas amat phasianus. Æquè & pipio sive juvenis ex grege columbus, ubi jam omnem dum mactatur effuderit sanguinem, Gallinaceum genus, & pavo gloriosus, cui in naturâ est, referente Cœlio, ex occultâ proprietate ut non putrescat. Id experimento comprobat. Equidem credo carnem ejus, quòd excellenter sicca sit, non facilè putrescere. His accedunt & quæ ex vitulo, gallo, capo, pullo gallinaceo, & cæterâ ave quæ

ſylvâ, monte, campóve degit, conficiuntur cibaria, ſive concreta ea, ſive colata, ſive piſtillo contuſa conſiſtentia miniſtrentur; & egregiæ bonitatis ova tremula; aut eadem dempto putamine ferventi aquâ leviter incocta. Lac item optimum, quod ob id ἐυχυμώτατον & optimi ſucci eſſe auctor eſt Galenus libro tertio de facultatibus alimentorum. Ex piſcibus aquæ dulcis placet lucius, perca, barbus, & quam vocant troctam. Muſtela item, quam Caius Plinius ſcaro bonitate proximam exiſtimat, atque id genus bonitatis alii piſces rivales, quibus friabilis caro eſt, & profluente ſabuloſo arenoſóve procul ab urbe victitant. Ex ſalsâ aquâ probatur mugilis & barbatulus mullus, qui alto & puro mari jactantur. Nam in univerſum meliores ſunt, quos plurimâ jactatione inquieta, æſtuoſa maria fatigarunt. Ex ſaxatilibus ſcarus, frequens in Cretâ piſcis propter σκαροβοτάνην quam vocant herbam quâ tantopere delectatur. Merula, turdus, ïûlis

lis, percis, phuca. Littoralis item gobius, pelagius aſellus, bugloſſus, paſſer, aurata, lupus, dentex, & muſtela illa quam piſcatores noſtri ſoricem marinum vocant; cùm tamen capitis & reliqui corporis forma; atque adeò colore ipſo ſimilior muſtelæ quàm ſorici ſit. Ex cruſtatis cammarus, cancer, pagurus. Sint omnes mediæ ætatis. Nam in omni piſcium genere media ætas quæ juſtam magnitudinem non explevit, Celſo probatur. Ex his aliquos idcirco annumero, quòd firmi valentiſque ſunt alimenti, nec facilè bono ſtomacho corrumpuntur. Neque enim ægrotis aut ſtomacho imbecillis victùs rationem inſtituo, ſed valentibus adhuc atque integris, quibus tamen putridi mali futuri ſuſpicio eſt atque metus, ita ut ſecuri eſſe non poſſunt. Hæc ita utilia ſunt, ſi circumcisâ omni negotioſâ cogitatione, cum hilaritate, modo, tempore, & ordine, ex conſuetudine & aſſumentis deſiderio ſumpta ſunt. Nam extra hæc ſatietas omnis per hæc

gravia

gravia tempora atque loca, periculosa esse solet, utì etiam cæterâ anni parte, si quotidiana est. Quare, ne quis qui valere & senescere volet in satietate vivat, commoneo: quoque valetudinis ratio semper constet, utendum cibis atque potionibus ut reficiantur vires tantùm, non opprimantur, consulo; atque his non alienis à consueto, quod à consueto mutationes in pestilentibus febribus, ut in rebuspublicis, graves esse solent, ideoque ab Hippocrate in his vel maximè damnari. Itaque detrahere de nutrimenti soliti vel quantitate vel qualitate, vel etiam utrâque, imminente hac gravi tempestate, suadeo. Qui enim celeriter notabilem abundantiam acervant, his de utrâque; qui non celeriter, aut non notabilem, his de alterâ demptum esse sat fuerit, utrùm videlicet homo ipse potiùs voluerit. At quemadmodum de quantitate demas, notum est. De qualitate demitur, cùm exigui nutrimenti cibus apponitur, ut si olus, legumen, pis-

cem, avem, aut ex cæteris quæ jam diximus aliquid quod non multùm nutriat exhibeas; imitatus ingenium atque exemplnm ſagacis agricolæ, qui ſerendo ervo abunde eſſe putat locum macrum nec humidum, quia id granum luxuriâ plerumque corrumpitur. Optimum eſt, in deſideriis eſſe. Quare cibi condimentum primò fames eſto, dein olea, cappari, limo, malum Punicum atque medicum; malum item illud quod alii matianum, alii arantium, alii aureum & aurantium nominant, quodque interpres Nicandri in alexipharmacis νερώντζιον vocat. Hujus arborem Nicolaus Myrepſus ſectione 10, appellat νεραντζέαν. Acetum præterea, ſuccus oxalidis oxyacanthæ, ribes, uvæ immaturæ, & quæ auſtera aſtringentiaque ſunt, egregiè condiunt. In ſecundâ mensâ quæ bono ſtomacho nihil nocet, in imbecillo coaceſſit, probo quæ ex malis cydoniis & prunis Damaſcenis ſiccis conficiuntur. Malum item nerantzium in tenues partes

diſſectum, & ſaccharo condulcatum ex Palladii documento. Malum granatum, meſpilum, & anni ſuperioris pyrum atque pomum, nucem è Ponto, nucleum ex pinu, cui hoc naturale eſt, ſuccum corpori proprium augere, alienum ſiccare, corruptum repurgare, utì nonnulli tradidêre, Caricam etiam & palmulam, uvam ſiccam atque paſſam, tum juſculo additam, tum ſeorſum primo cibo aſſumptam. Nec diſplicent cortices limonum, malorum aureorum, citriorum, & nucum regalium ſi condiantur, modò plus quàm par eſt propter dulcedinem non aſſumitur. Olera omnia ſeu acetaria ex herbis crudis nullo modo ad ſalubritatem præparata, per id tempus improba ſunt, quòd ſuſpicio eſt etiam iis ab impuro ſpiritûs vitioſoque aëris afflatu aliquid inuri, quod impuriores eas faciat & inſalubriores, atque ob id à contagione non eſſe omnino immunes. Etſi non ignorem aliâ ratione & analogiâ herbas, aliâ homines infici. Cocturâ tamen &

 cal-

calfactione fiunt idoneæ, aliâs non improbo. Quocirca, origanum, anethum, thymum, ſalviam, acetoſam, & roſmarinam herbam, aquâ calidâ priùs lota, aut ad focum calfacta non rejicerem, cùm piſces aut carnes præparandæ ſunt, adjecto aceto vel omphacio, aquâ roſaceâ, macere, & oxyacanthâ. Ita nec acetarium ex cichorio, acetosâ, flore boraginis, bugloſſæ, roriſmarini diſplicebit & violæ. Cibis etiam atque condimentis ſi inter edendum aſpergas hunc pulverem, ex ſanitate erit. Compones maceris, caryophylli, ana partes ii. Zedoariæ, rad. dictamni ana p. i. ſandalorum omnium p. unius ſemiſſem; coralli rub. roſ. rub. ana p. i. cinnami partes tres, margaritarum p. i. & ſacchari puriſſimi quantitatem ſufficientem pro cujuſque guſtu, contuſis omnibus, & in pulverem quàm tenuiſſimum redactis. Cætera *καρυκεῖα*, ſeu conditura ſupervacua, & in cibis variarum rerum confuſa atque curioſa miſcella, ut parum ſalutaris vitanda. Breviter,

viter, de ratione victûs ita in universum censeo, ut sit aut frigida & sicca, aut calida & sicca vel naturâ vel arte, prout res ratiove personarum postulat, & nos dicemus in sequentibus.

A cibo atque potione transitus est ad aërem, de quo infecto jam antè diximus. De eodem puro servando, quoad ejus fieri potest, aut minùs saltem impuro, & corrigendo eo corrupto, nunc dicturus paucis sum. At illud cùm fit contagionis causas amovendo, hoc contrariis alterando, dicam primò quemadmodum causas amovebimus; pòst, quibus rationibus vita aërem alterabimus, ut ne noceat vitium id quod infestum est humanæ naturæ. Contagionis causas amovebimus, si soli accidentia, quæ malum incitare augereque possunt, in contrarium vertamus, ut si animalium corpora, quæ humi putrescunt, altiùs inhumare, aut igne consumere, aërem liberum & apertum servare, ædificio alto, lucido, spatiosoque habitare, quod perflatum

æstivum, hybernum solem habeat, ut hic, frigus suo tempore mulceat, ille, æstatis incendia frigore moderetur. Æquè & in aversis potiùs civitatum atque ædium locis agere, quò gravis ventus minùs offendat; ventos austrinos secludere, meridianum solem, matutinum & vespertinum frigus cavere; munditiem amare, munda omnia procurare, sordes abluere; pigras & stagnantes aquas ad fluxum incitare, auras fluminum & stagnorum fugere, minimeque nubilo cœlo soli aperienti se committere, ne modò frigus, modò calor moveat, quòd parum tuta hæc sunt, ubi subita insuetis sunt; conclusa non reserare, quæ tetri, virosique sunt odoris eruncare, camerinas non movere, & cæteris, quæ in commemoratione causarum contingentium suprà comprehensa sunt, obviàm ire studuerimus. Idem faciemus si quæ soli tempestatisque vitio obveniunt, quæque aëri corporique nostro vim pestemque afferunt (cujus generis sunt vapores

pores illi nocentes, & pestiferæ exhalationes, de quibus ubi de causis egimus sermonem fecimus) quantum licet secludamus atque fugiamus. Etenim à pestiferis recedere, & nocentibus rebus refugere, accessus est ad res salutares. Corrigemus verò aërem, frigidis & siccis, & siccis calidis. Etenim hæc præservandi meta est, hic fœlicis sanationis hujus mali scopus est, ea exhibere, quæ aut suâ refrigerandi, siccandi, astringendique naturâ, aut calfaciendi & siccandi facultate vim habent, atque potestatem putredini adversam, cordi & spiritibus (pro quibus metus est) amicam, atque contra vitiosi aëris injuriam universo corpori salutarem. Ordiemur à siccis calidis. Ergo aëris constitutionem præter naturam perque injuriam vitiatam, omnium primum commutabimus siccabimusque igne ad hoc extructo, tum intus in ædibus, tum foris sub dio. Sed foris ita, ut justum tutumque intervallum sit inter ignem & ædes, ne calore

æſtuent, utque ignis aërem tantùm rapiat & commutet; & eâ loci parte quæ ventum ſpectat, quò eum adventantem ignis excipiat, & depuratum repurgatumque ad nos dimittat. In hunc ſi odores, ſi ſuaveolentes herbas, fragrantes flores, jucunda aromata, odora ligna, & gratè fumantia thura, ladanum, myrrhamque injeceris, omnes laudes ad hunc noſtrum ſcopum attingendum certè habebit. Etenim ſuavitates odorum à putredine defendunt, ſpiritus recreant, animæ vigorem addunt, lætitiam pariunt, atque aëris vitium corrigunt. Id divini Hippocratis, id docti Agronis & Empedoclis (qui Agrigenti nati, & Athenis ſub Parmenide inſtituti ſunt) exemplum docet. His enim rationibus hi omnes ſeorſum Athenas à peſte liberârunt, ſed ille privatim etiam Abderam. His ille Græciæ item alias urbes à peſtiferâ contagione eò per intervalla temporum nunc ab Æthiopiâ, nunc ab Illyriâ, nunc à Pæoniâ ventis afflatâ, tu-

tos

tos ſervavit, utì illuſtri laude celebratus Galenus, & methodicæ Medicinæ inſtructiſſimus auctor Soranus ſcriptum reliquerunt. Sed longè petitis exemplis opus non eſt, cùm fabros noſtros ferrarios coquoſque ſe foco tutâſſe ſuo obſervatum eſt. Sit focus hic luceus & perennis, ſed major ſub Orientem ſolem & Occidentem. Rure per agros ſtipulam incendere, & nemorum decidua ligna paſſim comburere confert. Profuit & aduſta filix. Per ædes thus maſculum & odores incendantur. Sumitur roſa, lauri folium & roſinarini, ſandalum citrinum inciſum, & caryophyllum excipiuntur vino odorato, aceto, & aquâ roſaceâ, atque ad prunas leviter decoquuntur ſuavi odore. Aut nardi, croci, cinnami, caſſiæ (quos Celſus & Solinus odores vocant) malabathri, pars una ſingulorum; coſti, caryophylli, pars item una; roſæ folii, cupreſſi ſeminis, utriuſque pars una; conteruntur, & ſtyracis quantitate, quæ his excipiendis ſatìs ſit, commiſcentur,

miſcentur, addito moſchi momento, & ladani commodâ portione, & incenduntur. Sed omnium efficaciſſimi, trochiſchi cyphi Democratis ſunt, ſi ad odorem ſuffiantur; atque eo magìs, quo plus habeant odorum. Nam in univerſum id cenſeo, in ægritudine hâc ſpirituali, ex verâ methodo, omnia ita plus minúſve profutura, ut plus minúſve odorum accipiunt. Etenim pro ſpiritibus vel maximè odores faciunt. Eam ob rem huc facit & roſa, myrrha, & thus pari portione incenſa: Et quibus hæc non ſunt, baccæ lauri & juniperi. Ex aquâ item roſaceâ, caryophyllis & caphurâ idoneus eſt ſuffitus. Hæc intus fiunt. Foras atque in publicum prodire (quod tamen per id tempus parciùs fieri conſulo) vel delectationis causâ ſi libet, vel propter civilia negotia aut privatas neceſſitates, ſi cogeris, ex pari modo nucis unguentarii, maceris, caryophylli, croci, cinnami, ſi contrita ſubtiliter ſunt, & maſtiches Chiæ parte unâ cum ſemiſſe, ſtyracis partibus

partibus duabus cum ſemiſſe, ladani partibus quatuor, non ſine ambræ moſchique granis aliquot, vino aromatico diſſolutis, concinnè fit odoris gratiâ odoramentum ſeu paſtillus unguentarius manu geſtandus. Scordii etiam, heptaphylli, aut verbenæ ſuffitum ſi quis ore excipiat, & non egrediatur domo niſi ab hoc ſuffitu, probè munitus erit ad hanc peſtem. Quòd ſi hæc non placent, in eum uſum ſudario excipiatur aqua roſacea & acetum, os perpetuò occupet Zedoaria, aut enulæ radix, aceto roſaceo ad noctem integram macerata; aut juniperi bacca, galangæ radix, macer, aut mali medici ſemen. Jejunos prodire vetat Celſus, quòd venenum omne faciliùs inani corpori quàm repleto nocet. Quamobrem utiliſſimum eſt, ubi ex peſtifero aëre metus eſt, non ante progredi quàm quis aliquid aſſumpſit. Id eſto ex iis quæ parari facilè poſſunt, quòd mali feſtinatio moras non ſinit. Ex horum genere proba theriaca eſt, in hunc

& ſe-

effectum omnium consensione laudata & seorsum, & ex cyatho uno aquæ distillatæ acetosæ vel scabiosæ. Æquè & trochisci è viperis, & cyphi, diambræ, saccharumque rosaceum. Et ex aceto, vel uvæ immaturæ succo panis ad focum tostus, cum levi contritæ Zedoariæ aut cinnami aspergine, non dubia medicina est. Ficum, rutam, nucem, & salis momentum probabat rex Mithridates, & quo ipse usus est Mithridatium. Cum pane butyrum, salviam, atque rutam cum odoribus præservando etiam esse, usus comprobavit. Populare item est, quod ex serapiis fit malorum punicorum, limonum, oxalidis, & aquis stillatitiis draguncul, heptaphylli, & acetosæ, jejuno stomacho, & ante cœnam ubi concoxerit, additis semper per hæc odoribus. Sed imperiale illud ex ovo electuarium. Mirum in modum facere comperimus contra hanc pestiferam diariamque, febrem acetosæ, rosæ rub. santali citrini, spicæ nardi, cinnami,

croci,

croci, ſeminis citri, ſingulorum partem unam; boli Armeni ex oriente p. i. & ſemiſſem; terræ ſigillatæ partis unius ſemiſſem; margaritarum p. i. adjectis auri puri foliis, ſed contrita, & ex aceto potæ drachmæ ſemiſſis modo. Et ex aceto lapis Armenius ſolus, aut ſphragis; aut ex eodem ſcordium non dubiè facit ad hunc morbum. Aut margarita & corallus propter frigiditatem atque ſummam exſiccandi penetrandique facultatem. Sed terenda hæc ſubtiliter ſunt, quò vis major ſit, atque expeditior diſtributio, minùſque obſtruant atque expulſionem præpediant. Quotidianus item uſus (ſed non ſolus) potentioris potionis ligni guajaci graſſante hâc ephemerâ humidoribus multùm profuit, quod & univerſum corpus modicè ſiccabat, & ſuperantem materiem per cutis ſpiramenta digerebat, ſudorem movebat & putredini reſiſtebat, quo minus offendantur ſpiritus. Hæc omnia etſi qualitatibus aut materialibus aut ſpiritualibus venenum eorum

frangunt atque extinguunt, ita ut liber eorum usus esse poterit, tamen si cutis astricta est, si obstructi meatus sunt, pronior sum ut ex his iis utaris quæ calida & sicca sunt. Si spiramenta nulla connivent, si infarcta non sunt, quæ frigida & sicca. In munditie probo omnia quæ suavem spirant odorem, sive vestes & indumenta ea sunt, sive quotidiano usu cætera linteamina. Lavari ex aquâ calidâ, quòd ea aperit, alienum est. Quamobrem commoda erit quæ acetum aut omphacium admistum habet frigida, aut ea in quâ mali granati, aurantii, aut Assyrii putamen, vel oxalis incocta sit; quòd hæc cutis spiramenta constringit, aditum aëri vitioso præcludit, & si eâ pavimentum respergas, aëris vitium emendat, & calorem temperat. Quòd si præter hæc pro consuetudine, urgente jam fame, jentandum sit, certè paulum cibi, sed hujus idonei, gustandum est. Id quod perpetuum per omne tempus hujus pestis diariæ esse debet, ne si quis

quis ſe nimiùm expleat, naturæ laborem conduplicet. Quæ cùm vix contra plenitudinem venenumque ſe ſuſtinere poterit, periclitatur ne ſuccumbat.

Atque hæc quidem de peſtilenti aëre corrigendo, & quemadmodum in eo nos ſanos habere convenit, propoſuimus. Quaſdam autem obſervationes deſiderat & inanitas & plenitudo. Nam ſi quis ex corpore metus eſt, antè & curioſo victu, & cæterâ detractione cavere oportet, ne inutilis materia corpori ſuperſit, ut cùm morbus adventat puro in corpore puros offendat ſpiritus. Etenim neceſſum eſt, ut quod plena pravaque victûs ratio, ſalutiſque negligentia tempore appoſuit, id cura detrahat, ne corpora eâ ita repleta, celerrimè & ſeneſcant & ægrotent. Detrahendi autem rationes duæ ſunt, inedia & evacuatio. Inedia, & in abſtinentiâ & temperantiâ poſita eſt, quod hâc ab animo hominis pendente medicinâ, aut nihil edimus, aut quanto minimo natura ſuſtineri poteſt contenti

ſumus,

ſumus; utroque modo quòd plus decedit corpori quàm accedit, paulatim materia ſuperans minuitur, ſpiritus (quorum gratiâ hæc fiunt) depurantur, corpuſque à morbis tutum redditur, ſi plenius eſt. Atque hæc ſecurior detrahendi ratio videtur, quod talia corpora remiſſione uſus ciborum elevanda, & humorum copiâ ſenſim conſumenda, magìs quàm repente præcidenda atque effundenda. Nam quod ſenſim ſinè ſenſu ætas fecit, nec ſubitò frangendum, ſed diuturnitate extinguendum eſt. Quibus tamen hæc non placet, iis evacuando mali materiem ſubtrahere licet. Quod autem ſubtrahitur, aut ſub ſenſum cadit, aut ſub ſenſum non cadit. Quod ſub ſenſum cadit, abſterſione, ablutione, lubricatione, alvi ductione, vomitu, ſanguinis miſſione, cucurbitulis cute incisâ, menſium, hæmorrhoidum, ſudoris, urinæ, muci, & ſputi prolatione deducitur. Quod ſub ſenſum non cadit, evaporatione (quam Græci διαφόρησιν nominant) aufertur.

fertur. Ea frictione, balneo, fomento, & cataplasmate perficitur. Ergo cùm quid eorum postulet valetudo, prout res necessitasque jubet, parata evacuandi ratio est, proque malo corporis prodest aut sanguis missus, aut alvus ducta. Si sanguis abundantior justo fuerit, aut qualitate corpus offendit, vulnere medicina quæratur, seceturque axillaris vena dextri brachii, educatur sanguinis quantum fert ætas, res, tempus, vires, cæteræque incidendæ venæ circumstantiæ. Si id casus non fert, sufficiantur cucurbitulæ cum ferro inter scapulas positæ. Sin noxii humoris affluentia est, solvatur alvus, & aptis medicamentis pro naturâ rei & personæ evocetur quod abundat, attenuato tamen eo & digesto priùs, si id res exigat. Sumitur exempli gratiâ, syrupi acetosi simplicis, acetositatis citri ana. ℥i. decoctionis subscriptæ pondo libræ quadrans. ℞ Seminis citri ʒii florum cordialium, acetosæ ana. *m.* i. radicis cichorii, heptaphylli, ana.

℥ v. ſeminis carthami leviter contuſi, ʒ ii. Decoquantur in lib. ii, aquæ acetoſæ & quadrante aceti ad tertias, coletur. Sumat manè jejunus, & ſub cœnam ubi concoxerit, ad tres dies aut eo amplius pro ratione. Tum ducatur alvus aloes & ammoniaci thymiamatis ana. part. ii. myrrhæ unâ, cum ſyrupo acetoſo ut inter ſe coëant atque coaleſcant: Aut catapotiis ex abſinthii partibus ii. myrrhæ parte tertiâ, quibus etiam odores adjungo, ut crocum, cinnamomum. Aut pilulis è cinnamomo Nicolai Alexandrini: Aut Alephanginis Meſuæ (quòd ex odoribus maximâ ex parte fiunt) ſi utrique compoſitioni integræ, galangæ, zedoariæ, ſcordii, dictamni, acori veri, myrrhæ, & croci pares portiones (ut ſunt pondo ʒ iii, ex ſingulis) addas. Nec alienæ erunt quas vocant Communes ejuſdem Nicolai Myrepſi, maximè ſi ex his quæ jam propoſuimus, aliqua admiſceas. Exhibeantur pro ratione circumſtantiarum plus minus ʒ i. His enim nihil

æquè contra gravem hanc diariamque febrem proficere nobis ratio commonſtrat. Nam & humores nocentes ſubducunt, pro ſpiritibus faciunt, putredini reſiſtunt, & vim veneni frangunt. Variare medicamentis idcirco hic, ut antè, expedit, quòd omnibus naturis & ætatibus nihil unum poteſt convenire. Itaque ab his ad illa tranſire, & ab illis ad hæc redire rurſum, & alia etiam adinvenire, nuncque enemate, nunc pharmaco leni, pretioſo, ſuavi, liquido, aut contrà, agere, ſua cujuſque perſonæ ratio ſæpè cogit. Quibus ergo pretioſa placent, & res id poſtulat, convenit aliquid de manna, aut de rhabarbaro. Mannæ ſextans in decocto boraginis aut ſcordii liquatur rhabarbarii ʒii, in aquæ ſtillatitiæ heptaphylli, acetoſæ, ana. ℥i, cichorii, vini aromatici ℥v. ſingularum cum aliquo ex odoribus & aloe, ſeu ſucco roſarum idoneâ potione macerantur. Quòd ſi ad aliquot poſt dies alvus ſpontè nihil reddidit, id quod ſæpius evenire ſolet,

inutile non erit, ſi per interpoſita ſpatia eam partem clyſtere ex hierâ perluas, quâ reddi ciborum onera maximè eſt ſalubre. Hujus generis infinita, cognitâ jam mali hujus medendi methodo, & ſibi quiſque conficere, & aliunde aſſumere, ſi libet, poteſt. Quamobrem hîc diutius immorari non eſt operæ pretium, ſi hoc unum admonuero, hæc ſub fine Veris ineunte jam æſtate, quâ plurimùm ſolet morbus iſte infeſtandi initium ſumere, eſſe potiùs facienda, quòd gravia hæc tempora, quibus malum populatim jam graſſatur, humores ſedatos & quietos magìs quàm medicamentis exagitatos, corpus concluſum quàm apertum, robuſtum quàm reſolutum poſtulant. Quare tum neque vomitu ſtomachus, neque purgatione, alvus ſolicitanda, ſed ſi fluat retinenda potiùs eſt, neque diureticis ren turbandus, quod eorum uſus nullus eſſe debeat, ubi concoquendum quid, aut naturæ permittendum ſit, quodque ex his potentiâ, ſangui-

nem

nem incendunt atque liquant. Neque vena incidenda, tum quòd προηγουμένως & ſuâ naturâ, cauſa mali in nobis non eſt, ſed extrinſecus incidit; tum quòd faciliùs admittitur contagio ſi vena ſecetur; nec ſi concepta ea eſt & diffuſa latè, ita educitur, & præterea ſanguis atque ſpiritus agitantur, quæ res putrefactionem non parum adauget, dum impura puris confunduntur ac permiſcentur. Adhæc neque balneum ingrediendum, neque movendum niſi paululum & lentè, atque ita ut ſit ambulatio antemeridiana, pomeridiana ſeſſio propter calores; neque exercendum, ſed quieſcendum tutiùs cenſeo. Reliquo tamen anni tempore, hæc vel maximè laudo. Ubi igitur opportuna hæc ſunt, ſi humores impacti, & compreſſum corpus eſt, frictione, ſudore, balneo, temperato ex aquâ dulci, ex herbis ſundentibus chamæmeli, roriſmarini, lavendulæ, fœniculi, idque genus aliis additâ malvâ, reſolvendum & fundendum eſt. Nam hæc cutim

aſtrictam reſolvunt, condenſatos humores calore blando attenuant. Sed ita tamen balneum & fricatio eſſe debet, ut illo demum finito, ſuffrigida affundatur, hæc, cum ratione lenis fiat: Nam vehemens ſpiſſat, lenis mollit, multa adimit corpus, auget modica, uti ingenioſus priſci ſæculi medicus Hippocrates præcepto tradidit. Ea ſi ad ignem fiat, ex ſale, oleo aut aquâ diſſoluto, atque ad lentorem conquaſſato, & ſudores momento elicit, & carnem cogit, id quod cum primis hîc ſpectandum eſt. Etenim non tam quid humores fundat & corpus laxet videndum eſt, quàm quid ſolutum liget, & laxum ſtringat æſtimandum. At aliud poſtulante re, ſi vomendum vome, ſi urina cienda cie, ſi movendum, quâdam varietate move, ſi exercendum, exerce. Exercent verò commodè, ſaltus, arma, pila, curſus, ambulatio, lucta, vox clara. Hæc antecedere cibum debent, ſudore finiri, aut certè laſſitudine, quæ tamen citra fatigationem

fit,

fit, cibo non ita mox adjecto. Nimiâ enim exercitatione & defatigatione corpora ingravescunt & franguntur; modicâ levantur. Ex quo intelligitur neque tardam eam esse debere, more eorum qui tarditatibus utuntur in gressu mollioribus; neque concitatam nimis; ut est illa in iis qui in festinationibus suscipiunt nimias celeritates; sed moderatam, cujusmodi est eorum qui modicè, temperanter, & quietè vel se exercent vel inambulant. Huc facit & concubitus, pestiferis istis locis & tempestatibus non expetendus, quemadmodum neque æstus, quòd is corpus solvit atque fundit, firmitatem frangit, atque imbecillitatem facit, quæ omnibus morbis obnoxia est. Cætera tamen anni tempestate non improbem, si moderatior rariorque sit. Utì enim voluptates commendat rarior usus, ita vires excitat, & sanitatem confirmat moderata Venus. Cavenda immoderata tantùm est & intempestiva, etiam ea ipsâ ætate quâ maximè quadrat. Libidinosa

dinosa enim & intemperans juventus effœtum tradit corpus senectuti, defectioque virium ætate provectâ, juventutis vitiis sæpius efficitur quàm senectutis idem facit & intempestiva Venus. In exemplis caper est. Is quoniam immodicus libidinis, dum adhuc uberibus alitur, matrem stupro supervenit, & ideo celeriter & ante sex annos consenescit, quod immaturâ Veneris cupidine, primis pueritiæ temporibus exhaustus est. Nec alia causa est quamobrem & ii & homines in maturâ alioqui ætate, implendis fœminis minimè sunt idonei. Idcircò non est quòd quis, si per libidinem, vires, ætas, ingenium defluxêre, naturæ infirmitatem accuset, neque suam quique culpam auctores ad alia transferant. Quare pugnandum tanquam contrà morbum est, sic contrà pernitiosam libidinem. Et quamvis ipsa natura profundit in juventute suas cupiditates, ejusque ætatis quidam fervor est, qui minister libidinis esse solet, eâ tamen progre-

progrediente, omnia fient etiam in dies mitiora. Hæc eò magìs admoneo, quòd in hac ſuavitate humanitatis, quâ propè omnes delectantur homines, ea ætas verſari perjucundè ſolet. De ſomno & vigiliâ etiam hîc habeo quædam dicere. Nam hæc ſiccat ut ille humectat. Quare ſomnus ſupra id quod naturale eſt, vitandus eſt. Quòd ſi in utroque intemperantia ſubeſt, tutior per hæc gravia tempora in vigiliâ quàm in ſomno eſt, modò non à cibo, ſed à concoctione fiat. Per hæc fit conſervatio valetudinis, defenſio à morbis, iis maximè hominibus, qui ad hæc, animi perturbationes componere, concitatos motus inimicos mentis vitæque tranquillæ regere, & compoſitè pacateque vivere didicerunt. Nam infinita harum vis eſt, admiranda potentia, ut vix credas quantum, hæ ſedatæ valetudinem promovent, turbatæ offendunt atque evertunt. Itaque hoc nocente tempore, exulent animo curæ, migrent triſtitiæ, valeant amores,

absint odia, mitte sollicitudines, contemne metus, iras comprime. In summâ, omnia consilio & judicio, non animi impetu, non perturbatione gere, ac te totum in lætitiæ hilaritatisque sinus infunde, procul à timore morbi, procul à salutis desperatione.

Expedito jam quemadmodum sanos agere conveniat, ad ea transibo quæ ad morbum curationemque ejus pertinebunt. Ejus causas, signa, atque effectus antea dixi. Eam ob rem non est cur cætera repetendo hîc longum faciam, modò causas mali, quæ ad curationem maximè faciunt animo diligenter repetam atque versem. Nam causæ æstimatio morbum solvit, causæque cognitio, cognitionem eventorum facit. Neque enim cujus causæ certa notitia non est, ejus opinio certum reperire remedium, aut prævidere eventum potest. Quemadmodum enim domus, navigii, hocque genus aliorum fundamenta firmissima esse oportet, ita negotiorum etiam atque actionum medicinalium

dicinalium principia & causas, certas, cognitas & perspectas esse expedit. Causam verò efficientem hujus pestilentis Ephemeræ, ex vapore venenum esse, antè retuli. Ergo educendum id esse, indicatio est. Sed quâ viâ atque ratione, ex naturâ petendum est: Etenim quâ maximè fert natura, eâ educendum docet medicina; fert autem maximè sollicitando sudorem; qui si non sequitur, nihil spei superest; si sequitur, sanitas quoque prospicitur. Sudorem igitur promovere, hujus medicinæ meta atque scopus est, huc omnia referenda. Per sudorem enim ad integritatem venitur. At cum duplici ratione sudor profluit, naturâ atque operâ; naturâ, si satìs valens robustaque nec impedita ea est; operâ, si laborat, si impedita est, duplici ratione medendi officium nobis incumbit, ut naturæ scilicet omni obsequio dextrè subserviamus valenti, & eidem subsidium opemque feramus laboranti. Dicam primò quemadmodum ægri habendi

bendi ſunt, ſi naturâ manat ſudor, tum ſi operâ. Si naturâ fluit ſudor, proxima eſt neceſſaria patientia, tum naturæ locum dare, conatus ejus non impedire, vires non frangere, eam motu non defatigare, eodem momento decumbere, veſtes, niſi commodè poſſunt eximi, non deponere, alias, ſed modo, ſi opus eſt, accerſere, abſtinere, quocunque modo naturæ quietique ſeſe dedere, de ſe bonam ſpem concipere, eamque brevi ratam fore ſibi perſuadere, animo valere. Nam multum valet animus in re malâ bonus. Atque hæc quidem ſi indutus eſt: Si in lecto nudus, non ſurgere, non membra jactare, ſe continere, præter faciem nihil aperire, & cætera ex iis quæ jam præcepi, & nudo cum induto communia eſſe poſſunt, facere. Si eodem lecto duos corripuit morbus, ne ſurgant, neve cubilia mutent moneo, etſi id ſuo fiat incommodo. Ad quod vitandum, conſultius eſt per gravia hæc tempora, ut ſuum quiſque habeat lectum. Mi-

niſtri

niſtri ſint vel ex neceſſariis aliqui, vel ex aliis ii, quos fide, ſedulitate, dexteritate, & benevolentiâ nobis uſui eſſe poſſe cognoſcimus. Hi multi non ſunto, ſed quot res poſtulat, quòd aſtantium multitudine domus æſtuare ſæpe ſolet, & eorum geſtus, aſpectus, verba, actus ægrotanti ſæpe moleſtiæ ſunt & deſperationi. His officium eſt, ægros, ſi impetu ferantur, ſuavitate verborum demulcere, animos delinire, ſi membra jactant, ut quieti ſe componant jubere, ne ſe totos denudent, néve pedem aut manum aperto aëri exponant imperare, nimio tamen officio non offendere, ſi quid deſiderant, miniſtrare. At quo tempore ex caſu, quo conſilio, ex tempore diſcere, eò quòd ſua cuique acceſſionis parti tempeſtivitas eſt data, etiamſi tempus curationis in anguſto poſitum eſt. Verba vultumque ad hilaritatem per omne tempus componere, ne ex his ægri intelligant, ob quod de ſe deſperent, nuſquam vel latum pedem quoad ac-

ceſſio

acceſſio ad extremum perducta ſit, diſcedere, nunquam ante 24 horas ægrum relinquere. Nam curioſa hæc diligentia multis ſaluti fuit, utì contrà, negligens incuria multis exitio. Sudandi miniſtrandique tempus ideo horis 24 definio, quod hæc ratio fœlicis tutæque curationis atque miniſtrationis eſſe ſolet. Nam etſi hora decimaquinta, exacto jam morbi impetu, aliis quibus malum grave non eſt, liberalius agere licebit, quædam tamen periculoſa multis per has & inſequentes horas incidere conſueverunt, dum nimiâ ſecuritatis confidentiâ morbum aut neglexerunt, aut contempſerunt. Per hæc dum ſudor ſponte profluit, abſtinentia eſto à cibo ad horas 24, à potione ad horas quinque quàm minimum, ſi per utriuſque neceſſitatem id fieri poteſt, non quò ægri vires convellas, ſed quòd facilius corrumpitur quod ægro corpori infertur, quódque natura, cùm jam de victoriâ decernit, ſumptâ potione atque cibo impeditur, niſi

nisi si virium gratiâ, Christi quam vocant manum, ex margaritis & odoribus confectam exhibere placeat. Periclitante tamen ex abstinentiâ ægro, aut imbecilliore facto quàm ut abstinentiam ferat (quod tantillo tempore non solet incidere, potest tamen) potius erit quod tutius, etiam ante has, ut in his ipsis horis pro diversitate rei & personæ, sed moderatiùs tamen. Eandem observationem septima, nona, undecima, & decimaquarta hora postulant, quòd septima gravius incrementum mali habet, nona delirium continet (maximâ ex parte aio, semper nego) undecima, decimaquarta, & interpositum tempus morbi impetum sustinent. De cætero salva omnia atque tuta, nisi temeritas aut negligentia oberint. Ita in quiete & abstinentiâ habitis ægris, quinta hora potionem etiam liberalem postulat; sed nec sæpe, nec semper, nec nimium, aliis Alæ aut Beræ, aut alterius cervisiæ, cui detracta spuma est, saccharo condulcatæ, si consuetudo

ſuetudo fert, aut aquæ hordeaceæ & vini tenuioris atque lenis pari modo aliis; aut aquæ mulſæ, aquæve ſolæ decoctæ vino tinctæ: Sed omnia bene calentia, ſed poteſtatis omnis reprimentis atque refrigerantis expertia, quòd hæc ſudoribus eliciendis adverſa, illa ſecunda ſunt. Generoſum vinum, merum, & minimè dilutum, nullo modo potûs gratiâ, medicinæ tamen, ut dicemus poſtea, concedendum. Nam illud ignorari non oportet, quòd calfacto jam corpore, atque agitatis humoribus & ſpiritibus, vapores facilè caput petunt, ac delirium inferunt, quod cum huic morbo familiare ſit & cum periculo junctum, vino auctum, certius malum inferet, & eò magìs quò nobilius membrum cerebrum eſt, ægrique per ſudores & inſaniam minùs audientes medico ſunt. Sumatur potus ex poculo oris anguſti, ſed fundi capacis atque ampli, adunco roſtro ſeu ſiphone liquorem proferente, ne aut levare ſe ægri dum bibunt, cogantur, atque

atque ita inimicum aërem intromittere, aut præceps copia potûs naturam vel gravet vel opprimat. Ita habendi ægri si spontè naturæ sudor profluit. At si non nisi operâ id perficitur, prima observatio est, quid id sit quod sudorem impedit, ægrine impatientia, an naturæ infirmitas, astricta cutis, an humor compactus. Etenim istis quatuor modis omne impedimentum comprehenditur. Inter quas cohibiti sudoris causas quemadmodum discernas cùm medendum sit, ita docebo. Incipiam ab impatientiâ. Ea ex inquiete jactationeque ægri nullo negotio sub aspectum cadit. Quare revocandus ad ordinem patientiamque æger est quibus antè dixi modis, si non sponte suâ, at certè vi alienâ, quantâ maximè tamen fieri potest blanditie, hortationumque ad rectam rationem & quietem dulcedine. Verùm si natura infirma est, scire licet id fieri, vel quòd ex se debilis ea est, vel quòd ex altero gravante prementeque infirma est. Ex se debi-

lis natura est, cùm nativus calor diminuitur, & vires fractæ resolutæque sunt: Primò, vel quòd evacuantur substantiæ spirituum, vel quòd ea ipsa dissipantur, consumuntur, & evacuantur, quæ subjecta sunt spirituum, ut humores, carnes solidæque partes: idque ex causis aut extrinsecis, ut aëre calido, cibo potioneque calidis, motu concitato & continuo, protractisque vigiliis: aut intrinsecis, ut perturbatione animi, temperamento calido, ardente febre, trahente morbo, gravi dolore, largâ fluxione, immodico sudore, copioso vomitu, intemperantiori Venere, aut liberaliori evaporatione, quam Græci homines διαφόρησιν nominant. Secundò, vel quòd aufertur deficítve alimentum, idque aut internum, ut sanguis, aut externum, ut cibus, potio: vel quòd hæc aërque quibus antè retuli rationibus depravantur ac corrumpuntur, aut qualitate noxia sunt: Tunc enim corpus non alitur. Itaque necessariò calor innatus minuitur, vires solvuntur,

vuntur, corpus adimitur. Ex altero natura premitur, cùm vel qualitate adversâ atque oppositâ suffocatur, eaque aut manifesta, ut frigore: aut occulta, ut veneno, halitúve venenato, qualem antea retuli ex specu Puteolanâ: vel humoris copiâ, sive is sanguis sit, ut in athletis, sive pituitâ, aut alius humor, ut in voracibus & desidiosis. Ergo qui hâc febre pestilenti laborat, corporene firmo, quadrato, & viribus constante sit, an languido, exili & resoluto, æstimandum est. Si firmo (firmo autem naturâ corpore & bene curato, ætateque firmâ atque integrâ omnes ferè esse, qui hac febre diariâ & pestilente tentabantur, antè proposui) certum est per naturæ resolutæ impotentiam & languorem non stare quo minùs sudor profluat. Necesse igitur est compressi corporis ratione, idque vel quòd cutis spiramenta conclusa sunt, vel quòd humor crassus atque copiosus sibi viam obstruit, μύσιν primum, alterum στέγνωσιν Græci vocant. Sed utra ex his

offenſæ cauſa eſt, internoſces facilè, ſi expenderis diligenter num æger per anteactam vitam gulæ ventrique deditus homo eſt, an vivendi ſobrietati, otio an exercitio, balneis aſſueverit atque frictioni, an ſecus. Nam ſi homo guloſus eſt, ſi vivendi inſtituto otioſò, magna ſignificatio fit naturam plenitudine gravari. Si exercitationi, balneo & frictioni in ſuperiori vitâ non aſſueverit, meatus cutis conſtringi, aut humorum craſſitudine atque copiâ obturari, aut utrumque eſſe argumentum eſt. Hæc enim omnia in eodem aliquando conjunctæ, aliquando ſeparatæ cohibiti ſudoris cauſæ ſunt. Sed ſi valetudinarium corpus eſt & reſolutum, morbo cæteríſve cauſis & intrinſecis & extrinſecis antè comprehenſis exhauſtum, ex ipſâ naturâ infirmitatem eſſe certò conſtat. Cùm tamen incidere ſolet, ut qui ægritudine aliquâ laborârunt reſolutique ſunt non inſudent, expende profluxitne multum ſudoris quo tempore ægrotârunt, an incitatus ille nihil promanavit.

manavit. Si per ægritudinem neque insudârunt, neque si incitatus est profluxit sudor, & humoris crassitudo, & cutis constipatio non incerto indicio deprehenditur. Itaque pro re natâ singulis causis obviandum est: Si cutis astricta & humor impactus, iis rebus quæ fundendi potestatem habent; si natura ex se infirma, iis quæ sudorem provocant; illud percommodè fit leni frictione, & calidâ atque ad hoc accommodatâ potione; hoc calidâ potione solâ. Cavendum tamen est, ne aut potus aut frictio (nisi opus est) adhibeatur, quòd alioquin hæc vires dissipat, & spiritibus liberum exitum facit: illa naturam occupatam aliò jam avocat atque impedit. Quare postulante re, compresso corpori offerendum linteamen calidum, jubendumque se totum leniter eo perfricari, &, ne vestibus interim sublatis aërem admittat, omni studio cavere. Nam fricatio hæc modicè calfacit, vitale robur excitat, humorem solvit, & spiramenta cutis re-

laxat. Ita si insudet æger, ab aliis adjumentis abstinendum. Sin minùs rectè exhibebitur potio vini firmioris (hoc est nec nullarum virium nec ingentium) & calentis, iis maximè qui per initia leve frigus sentiunt (aliis ad delirium obest) quòd id, ut si quid aliud, sudorem blandè promovet, dum crassum humorem fundit, crudum concoquit, & conclusos cutis meatus recludit. Si id ex se non proficit, ex eodem vino calente optima theriaca, aut selectum mithridatium frigidiusculis & cute conclusis; sed calidis & cute laxis, ex aceto prodest. Aut quòd anisum, cyminum, & calaminthum incocta habet vinum. Idem etiam præstat ex vino mulso vis decocti dictamni, rosmarini, & chamædryos pota. Aut ex sero quod lacte, dum fervet, bubulo secrevit acetum, petroselini, fœniculi, origani, salviæ, macerisque incoctæ potestas, si quantum calidissimum potest sumitur. Sed qui pedibus ægri sunt, quibus hydrops, rheumatismus, aliàve pituita

molesta

molesta est, si in hunc morbum incidunt, ex ligno Indico (perfusis semper odoribus) potentior portio bene calens egregiè facit, utì etiam aliis si ad manum est, quòd id lignum cùm resinosum est, adversùs contagionem valet: cùm subtilissimis partibus calidis & siccis constat, humiditatem excrementitiam, si multa est, siccandi, si crassa & frigida, fundendi, & per cutis spiramenta si astricta ea est, digerendi potestatem habet, utì & cætera quæ jam proposuimus. His item Ephemericis inutilis non est usus radicis Sinarum, nomen habentis ex ejus hominis regione extremi Orientis ultimæque Indiæ, unde ad nos transfertur; quòd ea etiam putredini adversatur, ægregiè siccat, & sudorem movet. Si hæc non sunt, ex usu erit personatiæ radix ad sudores educendos, si unà cum junco odorato, macere, & calamo aromatico decoquatur. Nos sub ipsis morbi initiis, cùm non tam sudoris movendi, quàm etiam veneni frangendi atque

evocandi rationem habuimus, quæ utrumque efficiunt commiſcuimus, ne ſi ex occaſione ſudor interrumperetur, venenum quod ſupereſt de cætero ægrum offenderet. Verùm ſi ſpontè manârit ſudor, quod venenum tantum retunderet fœliciter exhibuimus, ut ex cyatho uno aquæ oxalidis & dimidiato cyatho aceti roſacei egelidi, terræ ſigillatæ ℈ii. ramenti cornu unicorni animalis, pulveris dictamni ana. ℈ i. cinnami galangæ, nardi, ana. ℈ i. Aut ex aceto calido vel bolus armenius, vel terra ſigillata ſeorſum cum odoribus. His atque id genus aliis uſi ſumus, ſed pro ratione perſonarum. Nam ſi laxa cutis, nec obſtructa ejus ſpiramenta erant, frigida & ſicca ſelegimus. Si conſtricta illa, aut obſtructa iſta fuerant, calida & ſicca maluimus, & meliùs reſponderunt. Naturæ ex ſe infirmæ ſubſidio erit vinum meracum calens, aut id ex decoctis macere, roſmarino herba, aut cypero (quem juncum quadratum Celſus, triangulum Plinius,

Plinius, odoratum alii nominant) liberaliter hauſtum. Si prima potio ſudorem non elicit, iterum atque tertiò ex intervallo repetatur, auctis aliquanto tegumentis, atque foco, aut ex puris ſicciſque lignis quercûs, fagi atque fraxini, adjecto bdellio odorati ſuffitûs gratiâ, ladano, aut ſtyrace calamitâ; aut ex odoris lauri, juniperi, abietis atque pinûs ſeorſum. Vix enim fieri poteſt, ut per hæc ſudor non ſequatur. Profluente jam ſudore, à potionibus ſudorem moventibus atq; à frictionibus abſtinendum, & ad eum ordinem potionemq; per omnem acceſſionem, quæ ante cùm ſponte naturæ fluxit ſudor propoſueram revertendum; cum eo tamen ne potio rara aut frequens, tarda nimiùm aut immodica ſit. Sed & vincente jam ſudore & naturâ, ubi copioſè ſudârit æger, memores nos eſſe oportet focum diminuere, & tegumentorum augmentum paulatim pro ratione ſubducere, ubi jam languere corpus cœperit, ſi id ante undecimam horam fiet. Etenim decima-

decimaquartâ jam exactâ horâ, etiam de justâ veste demere licet. Decimaoctavâ, si levi tantum veste contectus æger sit, satìs est, modò pro temporis ratione ante abundè sudatum est, atque adhuc sudat. Sed si viribus satìs constat, quantus plenissimus & longissimus potest, promanet sudor antequàm vestem demas. Ita tamen ne immodico sudore digeratur corpus, atque exhauriatur anima. Cujus rei semper habenda ratio est in infirmis corporibus & digestis spiritibus vel maximè, utì etiam in aliis firmioribus. Neque enim sudoris copiâ tantum, quantum vires æstimandæ sunt. Proinde committendum non est, ut supra vires æger insudet, quòd potior est dubia curatio atque salus, quàm certa mors. Quòd si fortè (ut fit plerunque) corpus jam languere, atque animus ex brevi temporis intervallo deficere ægro videbuntur, antevenire malum futurum par est levi veste sed æquâ contegendo, odoris floribus atque herbis lectum respergendo,

do, roſam cæterumque aroma naribus applicando, loco non æſtuante, feneſtris patentibus (ſi quis æſtus ſit) ſic ut perflatus aliquis accedat (quò aëris calorem leve frigus temperet) ſed non auſtralis. Nam per hæc gravia tempora auſtri ſpecularibus arcendi, clauſis iis feneſtris atque oſtiis, quæ ad meridiem ſpectant, ut & antea retuli, & M. Varronis exemplo in belli Corcyrenſis peſte commonſtratum eſt; ut dextro lateri incumbat, incurvato leniter corpore, ne partes laborent, jubeto. Ita enim nativus calor ſpirituſque tanquam in κοιλίᾳ (ut eſt apud Ariſtotelem) colliguntur, ne ſe diffundant, ſed intrò ad præcipuas partes recedant, coguntur: multo ſanè magìs quàm reſupinatò & extentò decubitu, in quo nullus ferè locus relinquitur nativo calori & ſpiritibus continendis. Ut non addam in illâ recurvatâ corporis poſiturâ membra ægri ita eſſe compoſita, ut omnis omnium contentio remittatur, ipſaque otio jam quieſcant. Quo

fit,

ſit, ut cùm cæteris partibus minor eſt caloris atque ſpiritûs neceſſitas, major eorum copia partibus interioribus & jam laborantibus, revocante neceſſitate, ad reficiendas vires concedatur. Præterea ex aceto & rosâ, vel ex odoro vino ſudarium naribus admoveto, ſic ut eas non contingat, ne refrigerando ſudorem prohibeat, ut ſaltem tardet. Quæ obſervatio perpetua eſſe debet & per omne tempus, & per totum acceſſionis ſpatium, quòd frigida reprimunt, atque naturæ (cujus motus ſemper ſequendus eſt) calore agenti venenum adverſa ſunt. Si caput non eſt integrum, ſi mens non conſtat ſed labat, ſi eſt inanis profluentia loquendi, alienum non eſt naribus æſtuantis admovere quod veneni impetum & vaporem à capite arceat, id eſt, roſam & acetum. Si intra verba deſipit, nec impetu peccat, nil niſi continendus æger eſt, cùm plerumque breve id eſſe conſuevit, levatoque acceſſionis impetu protinus mens redit. Si ſomnus urget, eſto à ſomno abſti-

abſtinentia, quòd per ſomnum veneni impetus ad interiora cum periculo fertur, cùm jam prodire ad ſalutem hominis expediret. Itaque nomine compellandus homo eſt, clarâ voce, ſuavi verbere, leni vellicatione excitandus, neque concedendus ſomnus eſt, uſque dum adempta eſt omnis dormiendi & neceſſitas & cupiditas: niſi præſenti medico perito atque docto, ex venæ ſalientis contactu, & circumſtantiarum obſervatione tutò ægrum dormire poſſe viſum fuerit. Nam parùm peritus homo, non niſi laborantis vitæ diſpendio, ægrotantis cupiditati nullâ ratione facilè ſubſcripſerit, etiam in ipſo acceſſionis impetu atque ſtatu. Quæ acceſſio uſque eò producitur, quoad materia ad inflammationem apta ſupereſt, ex totoque ſoluta eſt. Utì enim potens vinum tantiſper incenditur, dum omnem vim vitis flamma depoſuit, ſolâ aquâ relictâ purâ & inſipidâ, quam vitis ex ſolo traxit, ita corpus tantiſper ardet & inſudat, dum apta ad

id materia eſt, tandemque ceſſat, cùm quicquid eſt corruptæ materiæ ſpiritibus miſtæ, quod flammæ fomentum eſſe potuit, abſumptum eſt, ſpiritibus relictis puris ad eum modum quo antè fuere, quàm ii corrupti & infecti ſunt. Quòd ſi quis per ipſa morbi initia aut incrementa deprehenſus eſt dormîſſe, evaſiſſe tamen, hoc fœlici culpæ adſcribendum potiùs quàm tuto conſilio, levitati cauſæ quàm certæ prudentiæ, fortunæ quàm judicio. Nec ſi unus aut alter fortunæ arbitrium expertus convaluit, ut omnes fortunam experiantur conſulo, cùm ea minimè certa ſecuraque ſalutis norma, minimè tuta fœlixque curationis ratio eſt. Quocirca non qui tantùm habet opinionem medicinæ, non quemvis unum è populo, ſed æſtimatorem doctum & intelligentem poſtulo. Ubi enim ignorantia præeſt, ſanitatis leve præſidium eſt. Per hæc ſi conſequi poſſumus ut & ſudor feratur, & ſi immodicus eſt impetus ejus minuatur, & vita, ſi animus

mus deficit, prorogetur, incipit jam tempus ipſum eſſe præſidio, & res in tuto. Verùm ſi per impatientiam ſteterit quò minùs æger ad plenum ſudârit, aut abruptus ſudor ſit, ex veneno quod ſupereſt periculum eſt vel præſens vel ex intervallo, aut ſaltem iterandi ſudoris neceſſitas ſecundò atque tertiò, aut eò ampliùs, cùm præſertim quidam etiam cùm duodecies ſudârunt (id quod non rarò incidit) vix tandem ad integritatem pervenerunt. Si abunde ſudatum eſt, ex levitate atque alacritate corporis, ex omnium partium mediocri modo, ex continuo ad diem integrum ſudore, ex eodem omni ex parte manante, & toto corpore æquabiliter fuſo, ex conſtantiâ virium, & ex facili tolerantiâ ſcire licet. Hi enim juſti & ſalutares ſunt. Nocentes verò & diminuti, qui parcè, qui certis locis & temporibus, qui inæqualiter & interciſè, qui viribus collabentibus, & corpore ægrè gravitérque ferente proveniunt. Quibus accedunt etiam alia

duo diminuti ſudoris indicia, tumor cum livore, & ſub cute punctio multa inſtar pungentium acuum, utì ægri referunt. Quos hæc ſequuntur, eos quibus antè dixi rationibus ad ſudorem revocare conſultiſſimum eſt, atque ita habere, donec id quod reliquum eſt educitur, & corpus leve atque alacre redditur. Nam ex interciſo nec ſatìs affluente ſudore, multos ſtatim aut febris excepit, aut alius morbus qui nec brevis nec ſolutu facilis erat. Si inter ſudores alvus ſponte ſolvitur, tutius eſt ſubductâ triplicatâ ſindone neceſſitati naturæ inſervire, quàm ægrum loco movere : quod etiam in quâvis aliâ neceſſitate ſequendum cenſeo. Etenim de loco in locum, niſi ejuſdem lecti, & eum non niſi calidum, ſudantem adhuc movere, periculoſum eſſe ſolet. Declinante jam morbo, niſi neceſſe eſt, ad cibum feſtinare non oportet, antequam acceſſio ex toto ſoluta eſt, ſed eâ contentum eſſe quemque confectione, quæ manus Chriſti dicitur,

&

Christi dicitur, & margaritis odoribusq; præparatur. Si verendum tamen est ne interim deficiat æger, tum deficientem animam succo mali punici dulcis fulcire, & imbecillitati jacentis cibo vinoque succurrere, vino nec potente nec debili, sed meraco, fulvo, & aromatico, aut ex hoc intritis. Cibo, leviori sed parco, ut est ex ovo sorbitio, ex carne jus, ex capone expressus aut colatus succus, aut pista caro, quòd hæc nutriunt & non onerant. Exactâ jam accessione, cibus validior atque firmior alienus non erit firmis hominibus & viribus integris. Languentem enim stomachum & ex febre resolutum, liberalior cibus atque firmior non parùm offendit. Itaque à levioribus ad validiora per incrementa deducendus æger est, & ad consuetos cibos atque condimenta suprà comprehensa paulatim revocandus. Super hæc solandæ vires sunt suavi odore mali aurei, limonis, pyri, aut pomi odorati, quo languens Aristoteles usus est, si libro de pomo

credendum eſt: aut panis recentis atq; adhuc calidi, quo vitam migrantem jam prorogavit Democritus, ſi Laërtio fides adhibenda: aut eodem ex vino aromatico aſperſa mentha; Carnium item aſſarum nidore, & odoramenti, cujus antè compoſitionem expoſui, cùm de præſervatione egi, grato odore. Etenim nihil æque vires reficit aut ſpiritus recreat, nihil contra ingratam illam & triſtem mali ſpeciem (quam anima ſemper refugit, ut ſentinam) quò ſe anima colligat & ſoletur æquè facit, atque odoris gratia, utì in primo noſtro libello de medendi methodo diximus, ubi abunde de reficiendis viribus methodo propoſuimus. In exemplis ſunt Scotus quidam, qui per noſtra tempora oberrabat in Italiâ & Britanniâ, & mulier quædam Britanna: qui ſub cuſtode perpetuo, hæc Henrici octavi regis Britanniæ, ille magnatum quorundam in Italiâ & Britanniâ mandato vixerant, hæc ad annum integrum, ille ad menſes aliquot

ſine

ſine cibo potuque, ſoloque odore. Quod certè inſuetum, mirum tamen cuiquam videri non debet, quum præſertim qui Gangis fontem accolunt, ſolis odoribus vivunt. Nullius enim ad eſcam opis indigent; odore vivunt pomorum ſylveſtrium, longiuſque pergentes, eadem illa in præſidio gerunt, ut olfactu alantur; quòd ſi tetriorem ſpiritum fortè traxerint, exanimari eos certum eſt. Itaque refocillatis jam ſpiritibus ſi opus eſt, ſupereſt ſe veſtibus æger aut exuat ſi indutus eſt, atque lectum petat tepidum ad horam unam atque alteram, ſi id aut ferat aut expetat; ut molli plumâ & æquabili, ſimplici nec convolutâ ut antea veſte, ſe corpuſque labore feſſum colligat atque recreet, more eorum qui balneo ſudârunt: aut induat, ſi poſitâ prius veſte nudus eſt, ſed ſiccato ante utriſque corpore (huic præſertim calido linteamine curioſius ſub tegumentis) quàm de lecto ſurgant. Quod etiam per reliquam acceſſionem concedere licet,

quòd munditie natura delectatur, sudor promovetur, & æger solatur; hac observatione tamen, ut ne aër per imprudentiam nec opinantibus irrumpat, & sudorem fluentem in exitu strangulet, atque ægrum. Ubi jam surrexerit qui insudârit, statim in apertum aërem eum prodire tutum non est. Nam exhaustum & rarum corpus, languentes spiritus, & fractas vires, si subitus, frigidus & insuetus aër excipiat, impendio naturam cogit, & liberaliori quàm par est alvi fluxione vitam sæpe finit. Id quod anno hoc quinquagesimo & altero ultra mille & quingentos quo hæc scripsimus, bene multis apud nos evenisse usu compertum est. Quamobrem ne se aperto aëri committat æger ante secundum aut tertium diem, moneo, neque ei nisi sereno & tranquillo.

Hic ordo fœlicis curationis hujus pestilentis Ephemeræ, hæc observatio est. Quem præcessit quemadmodum sanos agere conveniat, ut se à malo tueatur: quid id sit & appelletur: ex

quibus caufis oriatur, & quibus temporibus: quibus inditiis deprehendi poteft, & quibus modis moleftum eft: quas perfonas magìs premit, & quibus rationibus.

JOAN. CAII *de Ephemera Britannica libri finis.*

Catalogus Librorum prostantium apud

GUL. & JOH. INNYS.

DE morbis acutis Infantum, cui accessit Liber Observationes de morbis aliquot gravioribus medicas complectens. Editio tertia. Per Gualt. Harris, M.D. 8vo. 1720.

Emmenologia: in qua Fluxus Muliebris menstrui Phœnomena, Periodi, Vitia, cum medendi Methodo, ad rationes mechanicas exiguntur. Authore Joh. Freind, M.D. Coll. Med. Lond. & Soc. Reg. Soc. Editio tertia. 8vo. 1720.

Joh. Freind de Purgantibus, in secunda Variolarum confluentium Febre adhibendis, Epistola. 8vo.

Hippocratis de Morbis Popularibus, Liber primus & tertius; his accommodavit novem de Febribus Commentarios Joh. Freind, M.D. &c. 8vo. 1717.

De curandis Febribus continuis Liber, in quatuor divisus Sectiones: Quarum singula singlorum morbi temporum, quæ totidem quoque sunt numero, remedia continent. Authore Jodico Lomnio. 8vo.

Pharmacopœia Bateana, in Libros duos digesta: Primo Compositiones Galenicæ, altero Processus Chymici, ordine alphabetico exarantur. Viribus dosibusque illustrantur; atque Catalogis & Indicibus accommodantur. Curâ & operâ Tho. Fuller, M.D. Cantab. 12mo. 1719.

Tentamina Medico-Physica, ad quasdam Quæstiones, quæ OEconomiam Animalem spectant accommodata, quibus accessit Medicina Statica Britannica. Authore Jacobo Keill, M.D. 8vo. 1718.

Synopsis Medicinæ Universæ Practicæ: sive doctissimorum Virorum de Morbis eorumque Causis ac Remediis Judicia. Praxi & Observationibus confirmata & nonnihil aucta. Authore J. Allen, M.D. 8vo.

Leonardi Plukenetii, M.D. Opera Omnia Botanica, in sex Tomos Divisa, viz. I, II, III. Phytographia. IV. Almagestum Botanicum. V. Almagesti Botanici Mantissa. VI. Amaltheum Botanicum. In quibus, Stirpes illustriores minus cognitæ, Exoticæ, rarioresque novissime detectæ ad plures Chiliadas describuntur, tum Iconibus Tabulis Æneis CCCCLIV. summa cura depictis figurantur. 1720.